August Strindbergs Samlade Verk

Nationalupplaga

TEXTKRITISK KOMMENTAR TILL AUGUST STRINDBERGS SAMLADE VERK DEL 11 TIDIGA 80-TALSDRAMER

av Torbjörn Nilsson

Sviten av textvolymer (1–72) i Nationalupplagan av August Strindbergs Samlade Verk kompletteras av textkritiska kommentarer till respektive volym vilka publiceras i Litteraturbanken.

Föreliggande textkritiska kommentar (*färdigredigerad 2010*) *gäller* Tidiga 80-talsdramer, *som redigerades av Torbjörn Nilsson och som ingår i textvolym nr 11, utgiven på Norstedts förlag 2002. På baksidan av titelsidan i textvolymen redogörs för vilka instanser och personer som var ansvariga för utgivningen detta år.*

Nationalupplagan utges av Stockholms universitet
genom Institutionen för franska, italienska och klassiska språk
med stöd av Vetenskapsrådet, Statens kulturråd och Stockholms universitet,
samt från 2009 av Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser.
Upplagan kompletteras av konkordans, ordindex och kumulerad ordlista som framställs och successivt uppdateras vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Ledningsgrupp
Gunnel Engwall (ordförande), Håkan Bravinger,
Bengt Landgren, Torbjörn Lind, Magnus Röhl (vice ordförande)

Redaktionskommitté
Magnus Röhl (ordförande), Gunnel Engwall, Olle Josephson, Camilla Kretz,
Björn Meidal, Per Stam, Hans Söderström, Carin Östman

Redaktion
Per Stam (huvudredaktör)
Camilla Kretz, Hans Söderström

© Stockholms universitet
Stockholm 2010
Teknisk redigering och pdf-konvertering
av redaktionen för August Strindbergs Samlade Verk
ISBN: 978-91-85493-11-1

Innehåll

Särskilda anvisningar 5
GILLETS HEMLIGHET 7
Textläget 9
Upplagor på svenska 9
Upplagor på andra språk 10
Utgivarens egna ändringar 11
Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk 12
Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk 14
Ändringar i andra upplagan 21
Beskrivning av originalmanuskriptet 24
Ändringar i originalmanuskriptet 26
Beskrivning av renskriften 28
Ändringar i renskriften 30
Förarbeten 31
Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet och renskriften 36
LYCKO-PERS RESA 37
Textläget 39
Upplagor på svenska 39
Upplagor på andra språk 39
Utgivarens egna ändringar 40
Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk 41
Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk 42
Ändringar i senare upplagor på svenska 46
Andra upplagan 1884 46
Tredje upplagan 1892 46
Fjärde upplagan 1903 47
Beskrivning av originalmanuskriptet 49
Ändringar i originalmanuskriptet 50
Beskrivning av renskriften 52

Ändringar i renskriften 53
Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet 54
HERR BENGTS HUSTRU 55
Textläget 57
Upplagor på svenska 57
Upplagor på andra språk 57
Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk 60
Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk 61
Ändringar i andra upplagan 68
Beskrivning av originalmanuskriptet 70
Ändringar i originalmanuskriptet 71
Ändringar med lila bläck 71
Ändringar med svart bläck 71
Ändringar med blyerts 73
Beskrivning av Siri von Essens renskrift 75
Ändringar i renskriften 75
Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet 78
ERRATA 79
Förteckning över errata 81
DOKUMENT 83
Förteckning över faksimilerade dokument 85

Särskilda anvisningar

De centrala redigeringsprinciperna i nationalupplagan inklusive principer för den textkritiska kommentaren återfinns i del 1 av textvolymsviten; se även Allmänna anvisningar i början av sviten av textkritiska kommentarer. Här följer särskilda anvisningar för den textkritiska kommentaren till del 11, *Tidiga 80-talsdramer*.

Samtliga översättningar registrerade i denna kommentar har auktoriserats av Sg. Med »auktoriserats» menas här, att han gett tillstånd till översättningen, även om han sedan inte befattat sig med den.

Vid citeringar ur MS återges replikrubriker ibland för tydlighetens skull med versaler även om de är skrivna med gemener. Vid citeringar av scenanvisningar återges dessa ibland utan hakparenteser även då sådana parenteser finns i förlagan.

Inga s.k. utgivarändringar har gjorts i *Herr Bengts hustru* varför avdelningen »Utgivarens egna ändringar» har utgått ur kommentaren till detta skådespel.

Inga förarbeten till dramerna *Lycko-Pers resa* och *Herr Bengts hustru* har påträffats.

GILLETS HEMLIGHET

Textläget

Till *Gillets hemlighet* finns två manuskript bevarade, dels originalmanuskriptet (MS 1) samt en renskrift av detta (MS 2). Renskriften i MS 2 är fram till mitten av första aktens scen 8 utförd av Sg själv. Därefter vidtar en annan hand men Sg har företagit en hel del ändringar. Det är detta exemplar som har fungerat som tryckmanuskript. *Bastexter* för etableringen av *Gillets hemlighet* i SV är MS 2 så långt Sgs egen renskrift sträcker sig, dvs. fram till och med »I kännen hemligheten?» (26:23), MS 1 för resten. Sgs ändringar i MS 2 fr.o.m. senare delen av första akten har dock tillvaratagits; dessa ändringar redovisas inte särskilt i denna kommentar. Fortsättningsvis i avsnittet om *Gillets hemlighet* avser förkortningen »MS» denna kombination av MS 1 och MS 2. *Komplementtext* är första upplagan (1880), vilken korrekturlästes av Sg (se kommentaren i textvolymen, s. 389).

Upplagor på svenska

Första upplagan (U 1) med titeln *Gillets Hemlighet* / *Comedi i fyra Akter* / *af* / *August Strindberg* utkom på Joh. Seligmann & C:is Förlag 1880, enligt en efterhandsuppgift av Sg till premiären 3 maj 1880. I ett brev till Claes Looström från november 1882 skriver Sg »att Gillets Hemlighet gafs ut på morgonen till den dag det gafs berodde på en bruten öfverenskommelse och var ett tjufstreck af Seligmann för hvilket jag också håller honom sträng räkning.» (Brev 3, s. 122).

Andra upplagan (U 2) utkom 1903 på Gebers förlag i serien Sgs *Samlade Dramatiska Arbeten* (se presentationen av SDA i början av sviten av textkritiska kommentarer). Sg läste korrektur; hans ändringar har dock inte påverkat etableringen i SV.

Ändringarna i U 2 är inte överväldigande många. Flertalet bär prägeln att vara av Sgs hand och företagna för att undgå orduppрepningar. Däremot har feltryck i U 1 inte observerats: När Cecilia lägger i Stens mun att denne sagt sig vara »vänlös» (38:27), har U 1 och således även U 2 »värnlös» och Cecilias replik kommer därför att i fortsättningen hänga i luften. När Sten dristar sig fråga Cecilia om han får kyssa hennes »hand» (en felläsning av originalmanuskriptets »kind», 41:16), får han hennes jakande svar, varefter han kysser henne på båda kinderna.

Upplagor på andra språk

Den danska upplagan

Peter Hansen stod för den auktoriserade översättningen till danska som utkom 1889 på Philipsens Forlag. Titeln var »Gildets Hemmelighed» och den ingick tillsammans med »Mester Olof» och »Hr. Bengts Hustru» i volymen »Tre Skuespil».

Den tyska upplagan

1894 utkom på tyska »Das Geheimniss der Gilde. Schauspiel in vier Akten / von / August Strindberg. Autorisirte Uebersetzung / von / Ernst Brausewetter» på Kühling & Güttners förlag i Berlin.

Utgivarens egna ändringar

Sid- och radhänvisning ges till SV. Först citeras SV, därefter MS.

135:23 GESÄLLERNA / GESÄLL [*U 1:* GESÄLLER]

Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter MS.

7: 1 Gillets Hemlighet / St: Lars-Gillets Hemlighet

9: 7 Stenhuggarmästare. [*SV:* StenhuggarMästare.] / Ung ByggMästare.

9:11 Korgosse. / Korgosse. (Eljest i Barberarlära)

9:17 I Upsala, 1402. / I Upsala, under Drottning Margaretha, (1402). [*Därefter tillagt med blyerts:*] då den under byggnad stående Upsala Domkyrka rasade

11:12 ciboriet / pixiden

11:15 ciboriet / pixiden

12: 9 gamle Hans / Hans

18: 7 puercule / puerculus

33:11 detta / detta är

43: 4 jag kan / kan jag

43: 7 Går. / [*saknas*]

44: 7 en / som är en

44:25 O, Maria, Moder / O herre Jesus

45:21 nu må det vara slut / nu är det slut

48: 6 stolar / stolar omkring detsamma

51:11 Jacques, äfven om så är! / Jacques.

51:15 sade händelsevis / sade

53: 7 mitt ty jag lider icke mig sjelf / mitt

60:22 och / med andra ord

60:29 du, att / du, ungdom, att

70:18 Nå så tyst på bänkarne, så börjar jag / Tyst på bänkarna! Nu börjas det!

74: 2 honom / honom fram

82:13 stund! / stund: mitt stora barn!

83: 7 hundkoja. Till / hundkoja; till

93:10 vänner / herrskap

93:15 kläde / lakan

97:26 Två pengar / 2 örtug

103: 6 breda / stora

104: 2 Det skymmer på. / STEN antyder banéret. / Der är // Det skymmer på. / HELVIG / Så, nu har han sitt kors färdigt att bära på! / STEN / Der är

105: 3 det / den

107:15 Hon gick / Hon också gick

108:15 själar. / själar; ju varmare själarne äro, dess förr gror det, men det bär ingen dålig frukt heller när det vexer så fort; tro det! –

108:28 Och det / Men det

114: 6 midt på bordet / på bordet

120: 8 Barberare / barberare

123:16 Hvad / Alla menniskor ha varit oroliga; hvad

125:18 mun! Nu börjar jag! – / mun, nu! –

129: 5 den andre också / den andra

129: 6 lyfter upp den / lyfter på luckan

129:12 mot / fram mot

139:22 kunnat; han [*SV:* kunnat! Han] / kunnat suttit! Han

146:11 JACQUES. / Och ändå? / MARGARETHA. / Ändå, Jacques, är du för mig detsamma du alltid varit! Gör korstecknet på hans panna. / JACQUES. / O, ny flydde de onda andarne! Margaretha, du har förlossat min själ! / CLAUS bryter sönder piskan, kastar stumparne utåt golfvet och torkar sig i ögonen med mössan. // [*saknas*]

Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras MS, därefter U 1.

11:11	spiseln / spisen
12:21	i smutsen upp / upp i smutsen
13: 3	godt. / Olof // godt. Olof
14:13	Kamphafvet / Kamphofvet
15:15	fastän / fast
16: 9	rätt / midt
16:20	FÖRRA / FÖRRE
21:14	spiseln / spisen
24: 4	2º / Secundo
24: 8	3º / Tertio
27:15	glömde / glömde det
28:14	sitter / stannar
28:21	Rörelse. Jacques / Jacques
29: 4	Skyggar / Skuggar
29:17	vid / med
29:22	Gilles-saker / Gillesaker
31:19	ende af Er / ende
31:20	sen / sedan
33: 4	denna jorden / jorden
34: 5	Ah / Oh
36:18	fula, han är som en fluga / fula
36:20	Och / – Och
36:20	– ja / ja
37: 3	sten! Jag skall bryta sten åt honom / sten åt honom
37:11	ut! / Sten // ut. Sten
37:18	skulle kunna / skulle
38: 5	härvidlag / här vid lag
38:26	icke Sten / Sten icke

38:27 vänlös / värnlös
39:12 töres / törs
39:21 och Er! / och …
39:24 o jag ville / o! att
39:31 jag! / Cecilia // jag. Cecilia
40:11 uti berget der fins / i det berget finnes
40:19 en koppardubbe / koppardubbe
40:21 för skogen för solen / för skogen
40:30 huru / hur
40:35 sägen / säger
41: 4 ännu vore / än vore i
41:16 kind / hand
42:24 ska / skall
42:30 jag har / har
43: 1 allt inte / inte
43:15 missgerningar / missgerning
43:19 gyllentrå / gyllentråd
44: 5 helsa och förklara / helsa
44: 9 bland / till
44:23 knäet / knät
45: 7 bär / och bär
45:13 Herrens / Herrans
45:22 Han går till pulpeten / Förlåt // Han går till pulpeten. Förlåt
45:25 verlden. / Detta // verlden. Detta
45:26 gå! / Han ropar i dörren / Martin // gå. Han ropar i dörren: Martin
46: 9 se mycket / mycket se
46: 9 lite / litet
46:13 det / detta
47: 9 Domine / O! Domine
48: 6 stolar. / I högra hörnet en julgran. / Påspiselkappan // stolar. I högra hörnet en julgran. På spiskappan

49:23 OLOF / Det vill jag inte säga. / MARGARETHA / Jag kommer ju ingen vart med dig då du inte vill säga. // [*saknas*]
50:22 jag får / får jag
52: 2 okunnighets frid / okunnighetsfrid
52: 6 den der / den
52: 8 koppel! / Sätter // koppel. Sätter
52: 9 fötter. / Får // fötter. Får
52:10 då / så
53: 5 *ditt* / ditt
54:17 och / alla;
57:17 ville / vill
57:17 fastän / fast
58:10 dörren i väggen / dörren
59:25 hvarandra / hvarann
60:11 det är folket som betalar, det / det
61: 1 ödet har stått emot mig; jag föddes / jag föddes
61: 4 hållit / hållit dem
61: 5 och derför / derför
62: 6 icke / inte
62:12 längre; / längre och
62:22 mäster! / Det // Mäster! Det
62:26 der! / Slår igen lådan / Nu // der! Slår igen lådan. Nu
62:29 lådan igen / lådan
63:12 kom! / Gerhard // kom! Gerhard
63:25 vet! / Sitt // vet! Sitt
64: 1 ner / ned
64:25 vågar det / vågar
64:27 ölkannor / kannor
65 :4 min / vid min
65: 8 skalmarne / skacklorna
66: 6 de göra det / det göra de
66:21 vax, så kan det bli något af dig; och / vax,

66:25 det / den
66:25 göra som jag ville / gjort som jag velat
68: 1 JACQUES /sätter sig // JACQUES
68: 9 spiseln / spisen
68:12 in, ledd / inledd
68:12 spiselbänken / spisbänken
70:18 bänkarna / bänkarne
70:21 stol och / stol,
70:26 kamereraren / kammarherren
71: 5 så att / så
72:21 förirrar han sig till / förvirrar han sig på
73:12 i bord / på bord
73:17 inte hvad / icke hvad
73:18 svärmare! Fanen i den, inga svärmare! / svärmare!
73:23 Helige Fadren / den helige fadren
74:11 inte / inte en
74:14 nu, Claus! / nu.
74:25 krack / klack
75: 2 vore / var
75: 3 icke / inte
75:12 I / ni
75:12 I / ni
77:14 Epiphaniæ Domini / Epiphaniæ
78: 1 det här / det! Här,
79: 5 JURGEN / JACQUES
80:20 ofrivilligt / oafsigtligt
80:25 mild / mildt
81: 7 fingerna / fingrarne
82: 2 i denna / denna
82: 8 för mitt / för dig, mitt
83: 5 bikupor; / *Fonden* // bikupor. *Fonden:*
84:15 lärt af oss / af oss lärt

85: 8 Prata / Prat
86:15 helga / heliga
86:17 helga / heliga
86:23 om / om igen
86:28 syns / synes
87:24 Helga / heliga
88:22 tung / stor
89:13 är nu / är
90:14 fingerna / fingern
91:13 Gilleshuset / Gillehuset
93: 4 stånd, / stånd, ty
93:13 torget, och hade korgar på armarne / torget,
93:14 ofvanför / framför
94: 7 Anders har / Andreas
94:29 Håhåjaja! / Hå-hå, ja-ja.
94:29 MjölnarAnders / mjölnarns Anders’
95:13 då / så
96: 2 Inte blod! Inte blod! / Inte blod! Inte blod! Inte blod!
97:24 det här / det
98:18 vi / ni
100: 9 ens / bara ens
101:22 Jaja, jaja, jaja / Ja-ja, ja-ja, ja
101:22 kärleken det! / kärleken.
102:14 Helgona! / helgon.
102:21 spridt / spridt ut.
102:21 var / vore
103: 4 mig I / I mig
103:20 det / det då
103:23 rakt / rätt
104:16 så sant så att / så sant, så sant att
104:27 stå / att stå
105:18 med / för

105:23 får jag också / får jag
107:17 är / var
108:29 känner / kände
109:25 Kamphafvet / Kamphofvet
110:11 långt bakom / bakom
111:21 kvinna! / Och // kvinna! Och
111:23 han nederslår de / skall han nederslå det
111:24 uppreser / uppresa
112: 2 rycks / ryckes
112:17 om! / Hör du nu, hur han ringer! // om!
112:23 inte / icke
113: 5 FÖRRA / FÖRRE
114: 6 bordet. / Dörr // bordet. Dörr
114: 7 bostad. / Granris // bostad. Granris
114: 8 dörren. / Till // dörren. Till
114: 9 öltunna. / På // öltunna. På
114:10 lif. / Bakom // lif. Bakom
115:17 Kungsängen / kungsängen
116:16 Mariæ / Marias
117:24 den icke / han intet
120:17 vid Ålderman / med åldermannen
121: 6 Beuzeville / Benzeville
122: 2 hon tar / tar
122: 3 ner / ned
122: 8 Ja, se / Ja,
122:20 i flera / flere
122:22 I och /
123: 9 inte / intet
124: 8 den känslan / dessa känslor
124:18 jag alltid / jag
124:26 derför / derföre
124:29 icke / inte

126: 9 motsvarade / motsvarar

127: 6 tydligt! / Det // tydligt. – Det

127: 8 ska / skall

129: 5 andra / andre

131:14 blinda / blinde

132: 1 du / den

132: 7 åldermansstolen / åldermanstolen

133: 8 i / av

134: 2 smidit / smidt

135:13 byggnaden. / Romæ datum feria ante Michælem.» – / Vill // byggnaden. Romæ datum – feria ante Michælem». Vill

136: 9 du. Jag har läst den, Gerhard // du; Gerhard

137: 2 glömd / bortglömd

137:12 ditt / din

138:13 bygga om / bygga

139:14 blomqvastarne / blomsterqvastarne

139:19 suttit / setat

139:26 bordsändan / bordändan

141: 2 skall / skall väl

141:12 ska / skall

141:21 du / nu

141:28 Ja! Så der / Ja, så

142:11 inte / icke

142:18 fogaten / fogden

142:26 makten / embeten

143:16 lefva längre / lefva

143:24 förståndigt och godt / godt och förståndigt

144:19 ska / skall

Ändringar i andra upplagan

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter U 2.

17:17	gå ner / ner
18:23	ner / ned
19: 4	såg! / fick se!
22: 2	börja nu / börja
22:11	Somlige / Somliga
22:26	sätta / få
26: 9	skall du icke ha / har du icke
27:25	och regera / regera
29:12	och prenta / prenta
30: 1	förstår / fattar
31: 2	begynt och / begynt;
31:10	säga och / säga;
31:16	aktningsbetygelse, och / aktningsbetygelse;
31:26	se att / se det
34: 7	för sig och / för sig,
36: 9	som han / då han
36:10	som hus / till hus
36:13	mig och / mig;
36:14	då pekar han / peka
36:14	visar / visa
36:15	är, och / är;
36:17	som / lik
36:25	Men / Dock
37:16	att / det
39:27	orda / tala
39:31	jag. Cecilia // jag. / Cecilia
40: 4	täckeliga / täckliga
40: 6	förty / nu

40:14 ljud och / ljud;
41:25 O, hjertat / Hjärtat
41:25 om min trohet / på mig
51:11 inte så / inte det
57: 2 dig. Så der. / dig.
63:13 Rostock n:o 2, tunnan / tunnan
65:15 för att pröfva dig / på prof
66: 5 folk, se / folk
68:26 gamla torrvärken / torrvärken
69:18 grisen / lusen
70: 7 att han / han
72:21 stjernorna, och / stjärnorna;
74:10 pris och / pris;
74:25 förskräckt och / förskräckt,
78: 1 det! Här / det här
81:18 ser ut / sen
87:24 då / så
89: 2 tand som värkt / värkande tand
89:17 dummar Er / stammar
89:21 låtsas / låtsa
91:20 sitt här / sitt
93:25 var / är
93:29 inte hört / hört
95:19 kommer / hinner
99: 2 Han får gå / Gå
101:14 motsatte han sig / motverkade han
101:16 få ha’ / få
101:17 få / ha
107:21 det är ett ovanligt fall / fallet är ovanligt
111:25 sorg och / sorg;
111:26 Rättvisa! Men / Men
115: 1 stod / yrde

115:22 skall väl bli / blir väl
115:24 blir det glädje för dig / får du glädje
116:21 norr / nord
117: 5 Och Olof / Olof
117:24 han intet har / han inte har
118: 6 vid, ty du är utom dig! / vid.
118:23 svara dem / svara
119:22 komma / äro här
120:26 Vi ta väl / Eller ta vi
121: 6 Benzeville som / Beuzeville hvilken
122:22 står I gapar / står I och gapar
124:26 qvinnan och / kvinnan;
129:25 och min / min
129:26 kyrkan och / kyrkan,
131: 4 mitt är / mitt
132:24 och, Hans / Hans
134:11 icke är / ej är
135:10 snart i femtio år / all tid
137: 2 bortglömd / glömd
137: 3 din / ditt
137: 3 den / det
137: 3 ser der / ser
137:12 din / ditt
137:29 blott blef / blef
140:15 komma i håll med att knäppa / fälla
141:22 af dig / af
141:28 där är / var
142:22 hur / huru

Beskrivning av originalmanuskriptet

Originalmanuskriptet (MS 1) övergick 1891 i Birger Mörners ägo (Brev 8, s. 196) och finns i Mörnerarkivet i Örebro universitetsbibliotek (signum: 189:3). Det är inbundet i ett pergamentsband med Mörners vapen i guld på främre pärmens framsida; på insidan av främre pärmen finns Mörners exlibris. På ryggen är präglat med rött »STRINDBERG / Gillets / hemlighet».

MS 1 består av 187 blad av typen Lessebo Bikupa i storleken ca 9,5 × 22,5. Texten är skriven med bläck, med några undantag på bladens båda sidor. Ett uppslag i MS med en representativ manussida återges i dok. nr 11:1. Det långsmala formatet, som uppenbarligen avser att efterlikna gamla gilleshandlingar, har åstadkommits genom att arken har delats i fyra delar till kvartsark, vilka i sin tur har vikts till två blad. Genom att bladen endast är en åttondel av det ursprungliga arket uppträder papperets årsstämpel mer sällan. På några blad är den dock skönjbar; i samtliga fall bär stämpeln årtalet 1877.

Längst fram i handskriften finns fyra opaginerade blad. På det första bladet har Sg målat en mansfigur i svart, grått, ljusgrönt, orange och rött (dok. nr 11:2); versosidan har texten: »Förarbetena började 1875. / Skrifningen af detta koncept började i november 1879, slutade den 16^{e} Januari 1880. / Antogs till spelning [*str.* samma] dagarne efter Karins födelse. Spelades i Maj på Kongl. Dramat. Teatern 1880.» Det andra bladet är titelbladet med följande text på rectosidan: »Gillets / hemlighet / – / Comedi / i / Fyra Akter / af / August Strindberg.» »Gillets hemlighet» är i rött med blå konturer; G:et är ornamenterat i blått (se titelplanschen i textvolymen); versosidan är blank. Det tredje bladet har personförteckningen på rectosidan. »P» i »Personæ» är rött med blå kontur; versosidan är blank. Det fjärde bladet är akttitelsidan till »Akt I» och »Domherrens Arbetsrum»; på versosidan återfinns »Sceneri».

På alla fyra akttitelblad är »A» i »Akt» gjort efter samma mall och målat rött. På akttitelbladen till akterna II, III och IV är pergamentremsor fästa med lack (dok. nr 11:3). Det kan vara fråga om autentiska medeltida pergamentremsor; såsom anställd vid KB hade Sg tillgång till sådana.

Dramatexten är paginerad varje akt för sig i uppslagens övre, yttre hörn, huvudsakligen med blyerts. Blyertspagineringen ansluter till en paginering med bläck i sluten av akterna II, III och IV.

Akt I är paginerad 1–75. Bladet med akttitelsida har sceneri på versosidan. På bladet med p. 57 på rectosidan har versosidan strukits över med ett diagonalt streck; sidan saknar text. Paginasiffran 66 har använts två gånger, dels »66», dels »66:II». P. [71] är opaginerad. P. 75 har blank versosida; därefter följer 6 blad utan text.

Akt II är paginerad 1–70. Bladet med akttitelsida har sceneri på versosidan. Mellan pp. 36 och 37 finns ett opaginerat blad med blank rectosida och inskottstext på versosidan. Paginasiffran 65 har använts två gånger, dels till »65: / I», dels till »65:II». Pp. 65:II–70 är paginerade med bläck; på »65:II» har »:II» lagts till med blyerts. P. 70 har blank versosida; därefter följer 3 blad utan text.

Akt III är paginerad 1–[67]. Akttitelsida och sceneri är på separata blad med blanka versosidor. Efter p. 40 finns ett inskjutet blad vikt till fyra sidor med fortlöpande paginering; första rectosidan har en inskottsmarkering och numreringen har på denna sida kompletterats med aktnummer (III) och skrivits »III:41». Pp. 62–66 är paginerade med bläck. P. [67] har blank versosida; därefter följer 14 blad utan text.

Akt IV är paginerad 1–[79]. Akttitelsida och sceneri är på separata blad med blanka versosidor. Mellan pp. 4 och 5 finns ett blad med blank rectosida och inskottstext på versosidan till p. 5. Pp. 62–76 är paginerade med bläck. Mellan pp. 76 och 77 finns ett blad med blank rectosida och inskjutning på versosidan till p. 77. Pp. [79]–[81] är opaginerade. P. [79] har inskottstext till p. 78. P. [81] har blank versosida; därefter följer två blad utan text.

Handskriften avslutas pp. [80]–[81] med ett utkast till den fjärde akten i tretton scener.

Ändringar i originalmanuskriptet

Ändringarna är få och har karaktären av att vara företagna under det löpande arbetet. De har gjorts med samma bläck som texten i övrigt och avser huvudsakligen enstaka ord eller meningar. I följande fall finns avsteg från detta.

I första akten p. 33 är markerat med rödpenna hur långt Sg själv kommit med renskriften till MS 2. Akt I scen 14 (I:14) och större delen av I:15 har strukits med det eljest i texten brukade svarta bläcket. Strykningarna har sedan annullerats genom att de överkorsats med rödpenna. II:7 (68:16) markeras en inskjutning med rödpenna och II:9, när Claus gått (79:1), är resten av scenen först struken med rödpenna men återtagen med det svarta bläcket. III:7 (101:24) är en inskjuten scen (markerad med rödpenna) troligen utarbetad i samband med att III:9 skrivits. IV:1 har scenen med Jungfru Maria nyckelpiga (116:16) skrivits på det blad som klistrats in mellan pp. 4 och 5 och markerats med blåpenna. I scenerna IV:13 och IV:14, dramats slut (142 ff.), markerar rödpennan var tillagda repliker skall skjutas in.

Ett fåtal gånger utnyttjas blyerts. Under »Personæ» tilläggs sålunda om Cecilia, att hon är »Gillets skyddsling». III:4 har slutreplikens »söta frun» med blyerts utbytts mot »kära». III:13 har Margarethas första replik skurits ned med blyerts liksom Cecilias »Jag ser honom inte» är skriven med det. IV:11 har några rader strukits med blyerts.

I scenen innan, IV:10, har ett större stycke strukits och i scenens sista replik har mittenpartiet skrivits med blyerts: »Farväl! Glöm mig så som mitt verk är glömdt! Stryk ut mig ur ditt minne så som mitt lif är utstruket» (132:27).

I det större stycke som strukits i IV:10, efter Jurgens replik »Hämnden? Hvad gagnar den ett förspildt lif!» (132:10), är Sten son till Jurgen, så som dramat ursprungligen var planerat:

Hans

[för honom afsides att icke Sten skall höra]

Jag har en gåfva som kan ersätta något hvad jag tog från Dig; din son Jurgen, skall nu få öfvertaga styret.

Jurgen.

Även detta visste Du!

Hans

Sten skall hafva det, Sten och ingen annan!

Jurgen.

Nu ramlade min kyrka. Är du då född att nedslå mig hvar gång jag vill upp med hufvudet! Sten, min son, på hvilken jag öfverflyttade all den ömhet som mitt hat alstrade; som jag icke vågat erkänna inför verlden derför att han är vanbördig och sålunda icke har rätt ens att tillhöra gillet; äfven han skall gå under ditt hjul och krossas.

Hans

Detta är ju min hemlighet som jag skänker Dig i det jag viger den till evig tystnad.

Jurgen.

Ser Du våra barn lida för våra missgerningar –

Därefter följer Hans replik (132:12): »Det synes stundom för våra skumma blickar som om mera vigt låge på att det lides än hvem som lider.»

Beskrivning av renskriften

Den renskrift (MS 2) som gjordes efter MS 1 fungerade som tryckmanuskript. MS 2 finns i Mörnerarkivet i Örebro universitetsbibliotek (signum: 190:1). Liksom MS 1 är det inbundet med Birger Mörners vapen i guld på främre pärmens framsida. På insidan av främre pärmen har Mörner skrivit att han erhållit det som gåva i mars 1891. Även denna handskrift har pergamentbitar fästa vid öppningarna av akt II, III och IV.

MS 2 består av 121 blad varav 120 folioblad Howard Bikupa med årsstämpeln 1877 i vattenmärket. Bladen har skurits ned på höjden till ca 21,5 × 27,5 cm. Ett inskjutet blad är i mindre format och avvikande papperssort. Texten är skriven med bläck, med några undantag på bladens båda sidor.

Först i MS 2 är ett titelblad med texten: »St: Lars- / Gillets hemlighet, / Comedi / i / Fyra Akter / af / August Strindberg.» »St: Lars-» är rött med svarta konturer; initialen »G» i »Gillet» är röd med blå ornamentering; initialen »h» i »hemlighet» är röd med blå kontur.

Därefter följer ett blad med personförteckning. »P» i »Personer» är rött och liksom på titelbladet är initialen konturerad med blåpenna. Här finns också, tillagt av Sg med blyerts, åldersangivelser efter personernas beskrivningar: Hans är »70årig»; Jacques är »35 år»; Jurgen är »60 år»; Gerhard är »D^{o}» (dvs. 60 år); Sten är »27»; Nils är »50 år»; Claus är »48 år»; Olof är »15 år»; Martin är »45 år»; Helvig är »45 år»; Margaretha är »25 år»; Cecilia är »18 år».

På det tredje bladet börjar »Första Akten» med sceneri och »Scen I». Denna sida påbörjas pagineringen pp. 1–234 som är gjord med blyerts.

Ett blad saknas, pp. 59–60 med slutet av första akten.

Efter p. 176 följer en sida utan text med ett diagonalt streck från övre vänstra till nedre högra hörnet; även efter p. 179 följer en sida utan text med diagonalt streck.

Paginasiffran 217 har använts två gånger. Efter p. 216 finns ett blad paginerat »217» med text av Sgs hand (dok. nr 11:4): »Sten. Nådige Domherre, de vackra» etc. Bladet, som är blankt på versosidan, har varit fäst med lack ovanpå ett annat blad som också är paginerat »217» med text av avskrivarens hand och med ändringar av Sg (dok. nr 11:5). Texten på p. 217 med Sgs hand ersätter alltså texten på avskrivarens p. 217. Texten

slutar på samma sätt på båda sidorna: »Tag gillets låda och bränn» vilket ansluter till textens fortsättning på p. 218: »upp den, ty den ägde icke hemligheten».

Mellan pp. 218 och 219 finns det inskjutna blad som är mindre än de övriga bladen och av annat papper; det är blankt på rectosidan, och på versosidan finns två textinskott, båda skrivna med bläck av Sg, för införande på p. 219. Det ena textinskottet är markerat med blå inskjutningsmarkering och skall införas före »Sten, tag baneret, ty din hand»; inskottstexten börjar »Sten, Är Du ödmjuk än?». Det andra textinskottet är markerat med röd inskjutningsmarkering och skall införas sist i scen XI efter »*Gesällerna* efter.)».

Ändringar i renskriften

Som redan nämnts har renskrivningen företagits av Sg själv fram till manuskriptets p. 22 (t.o.m. 26:23). Sg har härvid företagit en viss omarbetning, men därefter vidtar, av annan hand, endast renskrift. På ett hundratal sidor har Sg dock gjort ändringar. Det förefaller som om detta skett i två etapper. Först har han, med lila bläck, satt hakparentes kring ord eller meningar. Oftast har det som satts inom parentes sedan strukits med svart bläck. Någon gång har detta dock ej skett – eller det överstrukna har försetts med t.ex. röda och blå prickar eller understrukits med rött – och då har dessa ord eller meningar tagits med i förstaupplagan, och även i SV. Ibland – t.ex. pp. 94–95, 152–153, 154–155, 158–159, 161, 223–224 – har längre partier, som först strukits, återställts med röda understrykningar eller röd förstrykning i marginalen, oftast kompletterat med ett »qvar» eller som p. 223: »Rött qvar. Blått går ut». I detta fall har sålunda överstrykningarna företagits med blåpenna, som använts mot slutet av dramat. Här är omarbetningarna störst; så t.ex. har Sg på de två sidor som båda paginerats »217» (dok. nr 11:4–5) två varianter av den replik av Sten som avslutas med dikten (136:29).

Det lila bläcket, som användes till hakparenteserna, har även använts vid tillfogade ord.

Överstrykningarna är av olika karaktär; en typ av dem gäller uttryck som varit för outrerade eller mindre lämpliga för en bestämd rollkaraktär. Så har t.ex. Margarethas uttalande om folket strukits: »dessa råttor som lefva i mörkret och krypa fram när bytet är fallet och slagtadt för att spisa på lemningarna» (MS 2, p. 183).

Förarbeten

Förarbeten till *Gillets hemlighet* finns bevarade i Birger Mörners Sg-samling i Örebro universitetsbibliotek och förvaras i ett omslag märkt: »Förstudier och utkast till *'Gillets hemlighet'*» (signum: 186:3:19). Materialet är fördelat på »Pärm I», »Pärm II» och (utan benämningen 'pärm') »III»; de s.k. pärmarna, som egentligen är omslag, är försedda med innehållsredovisningar, vilka citeras i underrubrikerna nedan. Bladen i I och II är numrerade med blyerts; ordningssiffrorna i registreringarna nedan hänvisar till dessa numreringar.

Dokumenten beskrivs och citeras utförligt av Carl Reinhold Smedmark i dennes Strindbergs dramer, del I, 1962, ss. 439–455, 473–475 (dok. nr 11:6). Det bör påpekas att Smedmarks ordning är en annan än den i vilken förarbetena har placerats (och här har förtecknats), eftersom han delvis strävat efter att anbringa dem kronologiskt. Smedmarks numrering, som inte täcker alla blad, anges nedan med siffror inom hakparenteser. Utanför Smedmarks numrering är några blad som han beskriver som påbörjade renskrifter av akt I (i numreringen nedan: I:2–4, 5, 10, 13, 14, 15) och akt II (i numreringen nedan I:11–12) (s. 473 ff.).

I.

»Gillets hemlighet / Personförteckningar, akt- och scen- indelningar / Akt 1: Scen 1 och 2 / Akt 2: Scen 1. / 15 folioblad med 5 anfanger i färg».

1. Folioark vikt till två blad. På första rectosidan finns anfangen »D» i rött med blå ornamentering; den del av anfangen som innesluts av bokstaven är mörkblåsvart med ljusare mitt. Ingen annan text finns på bladen.

2–4. Tre folioblad med vattenmärket »EB» och text på fem sidor. Ett utkast till akt I, scenerna 1 och 2, nästan helt utan ändringar. »A» i »Akt» är rött och tecknat efter samma mall som i MS 1 (mallen till A:et återfinns på ett kalkerpapper i III, jfr nedan s. 35). En vinjett i marginalen på första rectosidan är målad i mörkt blåsvart och ljusgrönt.

5. Blankt folioblad med ena hörnet bortklippt.

6/7. Ett folioark vikt till två blad [17, 19], och mellan dem ett inklistrat blad [18]. På första bladets rectosida finns en personförteckning, där Sg även tecknat en scenbild. På versosidan finns en utförlig översikt över akterna med innehåll (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild 9).

Andra bladets rectosida har en indelning av varje akt i scener, vilken korresponderar med aktindelningen på nyss nämnda och motstående sida. Versosidan är blank.

Det tredje bladets rectosida förtecknar det blivande dramats personer med karakteristik av dem. Sten kallas ännu Jacques. Hans har ingen son men väl dottern Cecilia. Versosidan är blank.

8. Folioblad med vattenmärke »EB» [25]. Rectosidan har en översikt över de fyra akterna, dels med det sedvanliga bläcket men även med blyerts (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 6). Versosidan beskriver utförligt ett sceneri från en gård utanför Uppsala domkyrka.

9. Folioblad med »Dramatis personæ» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 8) [24]. Anfangen »D»är målad med blått, rött, blågrönt, guldgrönt, mörkblått, ljust blågrönt, rödviolett och gulblått; i bokstaven är målad en sittande man. Versosidan har ett utkast till akterna I och II.

10. Folioark vikt till två blad, vattenmärke »EB». Första rectosidan har endast texten »Dominus nobiscu» och »Quelo», där »D» i »Dominus» är utformad som anfang och målad med mörkgrönt, grått, blått, guld, ljusgrått och svart och där en helig kvinna tittar fram ur bokstaven. »Q» i »Quelo» är en anfang i rött med kontur och ornamentering i blått. På andra bladets versosida är målat en vapensköld i ljust blågrönt, rött och svart.

11–12. Två folioblad med text på tre sidor. Ett utkast till akt II med scen 1 och tre repliker av scen 2. »A» i »Akt» är gjort efter samma mall som tidigare och målat rött.

13. Folioark. På rectosidan endast en kvinnogestalt, nunna, målad i blått, guld, svart, rött, grått och ansiktsfärg. Rectosidan blank.

14. Folioblad med endast två strukna rader till en provensalsk visa.

15. Folioblad utan text.

II.

»Gillets hemlighet / Personförteckningar akt- och / scenindelningar, 10 blad».

1. Folioblad [21]. Personförteckning och litteraturhänvisningar på rectosidan. Övre vänstra hörnet bortklippt. På versosidan är en teckning av en man i profil och med hög hatt; teckningen är övermålad med svart bläck.

2 och 4. Folioark vikt till två blad [22, 23]. Första rectosidan, som är märkt »2», har ett utkast till tvåaktsdrama under rubriken »Idyll» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 3). Första versosidan och andra rectosidan, som är märkt »4» saknar text. Andra versosidan har en personförteckning med fem namn i samma bläck som eljest, samt anteckningar med blyerts, historiska uppgifter och myter över ölsorter och kyrknotiser samt stolpar rörande dramats uppbyggnad.

3. Folioblad [26]. På rectosidan finns ett detaljerat utkast med fyra akter fördelade på scener och där även »Pointer» och »Aktslut» angetts för andra och tredje akten; för fjärde akten antecknas under »Pointer»: »Hans in Skall sätta sig i stolen: En annan der förut!» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 4). På versosidan »Personæ» med 5 personer och, skrivet från andra hållet: »Röda Rummet. / Cap. 1: / Stockholm i fogelperspektiv. Karambolage i Berns Salong».

5–6. Folioark vikt till två blad [12, 13]. På första rectosidan finns dels ett sceneri på ett tiotal rader med bläck, dels ändringar och tillägg med blyerts. Första versosidan är blank. Andra rectosidan har endast att par rader till »Första Akten».

7. Lapp, Lessebo Bikupa [27]. Kortfattat scenutkast till andra akten på ena sidan.

8. Lapp [14]. Personförteckning och kortfattat scenutkast.

9. Lapp klippt ur ett större blad med ett scenutkast med – som en följd av saxklippet – stympad text och en likaså – av samma skäl – fragmentarisk detaljritning av ett kyrktak [20].

10. Folioark vikt till två blad [15, 16]. På första rectosidan ett sceneri på ett tiotal rader och personförteckning. På första versosidan utkast till början av dramat (i en tidig variant). Andra bladet saknar text på rectosidan. Versosidan har aktnumren I, II, III och IV uppställda i en spalt, samt endast ett par anteckningar under akt I.

III.

»Gillets hemlighet / Förstudier / Ordspråk och talesätt, / ordförråd mm. / 12 lappar». Den tredje bunten innehåller 13 lappar men anges innehålla 12. Utanför räkningen bör befinna sig den lapp på 10 × 7 cm på vilken Sg skrivit Jacques näst sista och Margarethas sista replik och som bör ha fallit ur MS 1 där replikerna saknas. (Replikerna tillfogades sedan i MS 2.) Lapparna är onumrerade; registreringen följer Smedmarks numrering.

[1] Lapp, vikt till fyra sidor. Text på andra rectosidan, bl.a.: »Stränge riddare och gode män» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 10).

[2] Lapp, smal remsa med excerpter på ena sidan, bl.a.: »Harm gör helfwete» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 11).

[3] Lapp med excerpter på rectosidan, bl.a.: »Guds blom (blott)». Scenskiss på versosidan.

[4] Lapp, smal remsa med excerpter på ena sidan: elva folkliga ord och talesätt, bl.a. »nappa henne i sin slöja».

[5] Lapp. På rectosidan blyertsanteckningar (utom sista ordet »Humlegården» med bläck). På versosidan en skiss över första aktens scenbild med bläck.

[6] Lapp med excerpter på ena sidan om folkliga föreställningar om väder, bl.a.: »Ljud hördt af Kyrkklockor».

[7] Lapp med excerpter. På rectosidan kulturhistoriska uppgifter rörande medeltiden, bl.a.: »*Köpmannen* var förnämligare än Handtverkaren!». På versosidan bl.a.: »Tashenbuch».

[8] Lapp med kulturhistoriska anteckningar på rectosidan, bl.a.: »Prebendat och Korprest». Versosidan har bl.a. »Provençalsk visa» samt några få namn med anknytning till nuvarande akt III.

[9] Lapp med kulturhistoriska anteckningar i två spalter (spalterna har uppkommit genom att lappen varit vikt) på ena sidan, bl.a.: »Bygghyddorna voro tillflyktsorter för fritänkare» (sidan återges i kommentaren i textvolymen, bild nr 7).

[10] Lapp. Kalkerpapper med den mansfigur med yxa som Sg ritat och målat på sin första sida i MS 1.

[11] Lapp. Kalkerpapper med skisser till fem anfanger, bl.a. det »A» som använts till »Akt» I–IV i MS 1 (det har även använts till motsvarande utkast i pärm I, nr 2–4, jfr ovan s. 31).

[28] Lapp, smal remsa med text på ena sidan, bl.a.: »Du som bygger denna kyrka» (jfr texten, 137:13, sidan återges även i kommentaren i textvolymen, bild nr 5).

Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet och renskriften

Vid jämförelsen avses genomgående översta raden på resp. sida i SV 11. Original-manuskriptet påbörjar ny paginering för varje akt.

Sida i SV	*Sida i MS 1*	*Sida i MS 2*
11	1	1
21	19	13
31	41	29
41	62	48
51	5	65
61	23	81
71	42	97
81	66	115
91	17	132
101	38	148
111	61	166
121	13	185
131	34	204
141	64	222

LYCKO-PERS RESA

Textläget

Sgs bevarade originalmanuskript (MS) är *bastext* för etableringen av *Lycko-Pers resa* i SV. Som *komplementtext* fungerar första upplagan, vilken korrekturlästes av Sg (se kommentaren i textvolymen, s. 389). En renskrift har bevarats; den har inte påverkat etableringen i SV.

Upplagor på svenska

Första upplagan (U 1) utkom hos Adolf Bonnier, Kongl. Hof- & Universitets-Bokhandlare, Stockholm, med titeln *Lycko-Pers resa* / *sagospel* / *i fem akter* / *af* / *August Strindberg*. Texten hade varit satt redan 1882 och bär också detta tryckår, men boken utkom först i samband med premiären 22 december 1883.

1884 utkom dramat i en andra upplaga (U 2), 1892 i en tredje (U 3), båda likaledes på Adolf Bonniers förlag.

Den fjärde upplagan (U 4) utkom 1903 på Gebers förlag i serien Sgs *Samlade Dramatiska Arbeten* (se presentationen av SDA i början av sviten av textkritiska kommentarer). Sg läste korrektur; hans ändringar har dock inte påverkat etableringen i SV.

Upplagor på andra språk

Den danska upplagan har på titelsidan följande text: »August Strindberg / *Lykke-Pers Rejse* / Æventyrkomedie i 5 Akter / oversat af Otto Borchsenius / Kjøbenhavn / Andr. Schous Forlag / 1886».

Utgivarens egna ändringar

Replikrubrikerna är ibland skrivna i förkortad form i MS. I U 1 har en del av dem skrivits ut i sin helhet medan andra fått behålla sin förkortning. I SV har emellertid alla replikrubriker skrivits ut fullständigt utan att detta redovisas särskilt.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras SV, därefter MS.

260:26 än en enda / en enda

Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter MS.

158:29 Nå! Nu / Nu

164:23 slag. / slag. Fonden går ner igen.

164:23 förra / första

180: 2 glädje / majestät

204:10 Fonden stadsvy. / Fonden stadsvy. (Alltsammans Medeltid.)

213:15 SLÄGTINGEN / SLÄGTING [*även* 213:7, 214:18, 215:19, 25]

227:12 Åska / Åskan går

237:26 (Kröningsceremoni, hoffolk, dans o.s.v.) / (Kröningsceremoni Ceremoni, hoffolk, dans o.s.v.) (folket ut igen)

239:20 VEZIREN / VEZ.

247: 2 in / in under dans och sång,

250:35 scenförändringen / changementet

251: 1 Tablå. / Changement

251:11 hafsstranden / hafvet

251:13 torkat / dammigt

255: 9 hjerta / meniskohjerta

256: 6 Och befriade sig från henne. Till straff / Och till straff

257:30 sjunka / falla

258: 7 förgrunden / proscenium

261:27 här / ty här

264:16 Ja / Om? Ja

Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras MS, därefter U 1.

151:13 Virgine / Virgini
153: 9 Mariebilden / Mariabilden
153:15 Mariebilden / Mariabilden
154:25 tre / två
156: 8 Ah! Jag / Jag
156:11 emot / mot
156:17 ah! / ohi
158:19 Din gåfva / Den gåfvan
160: 3 Gudmoder / gudmor
160:14 Nöje? Hvad är det? / Nöje?
166:12 Och jag känner deras öde! – / – Och jag känner deras öde!
168: 4 icke / ej
169: 2 gull / guld
170:15 hufven / hufvu'n
173:12 snöbollar / en snöboll
174: 3 Åh / Ah
175: 4 hufvet / hufvudet
175:18 mig nu / mig
175:21 emot / mot
176:12 Åh / Ah
177:12 icke / inte
177:20 ner / ned
180: 2 icke / inte
185:12 kan få / får
185:21 Se här är / Se här
186:16 spritt / splitter
187: 8 frågan / fråga
190:22 hufvet / hufvudet

192:23 äta / att äta

192:23 ökar / ökas

197:15 gull / guld

199: 8 till / vid

201:11 glömde / glömt

203: 7 grus och dy / dy och grus

203:10 *Ridå* / [*saknas*]

204: 5 vattenså. / Midt // vattenså. Midt

204:21 har drömt / drömt

205: 8 är / var

207:25 dig ut / ut dig

209:18 brukar / brukade

210:28 sånt der / sån’t här

211:12 ta trion åtminstone / åtminstone ta trion

212: 4 icke / inte

212:13 Går / [*saknas*]

212:17 in till / till

212:28 sista / det sista

214: 7 icke / inte

214:12 *säga* / säga

216: 3 Folk börjar samlas. / [*saknas*]

216:12 ni att / ni

216:18 är frågan / är fråga

217: 4 ni / vi

221:12 Axiomer / Axiom

222:14 ärenderna / ärendena

222:15 Skrifvarne / skrifvaren

224:19 Åh / Ah

225: 3 fingret / finger

225: 4 generade / generadt

226: 5 *SPEL:* SKOMAKARNS / Skomakarens

226:24 pengarna / penningarna

228:26 det / att det

229:18 ner / ned

230:15 Vår Herre! / Farväl // vår Herre! Farväl

231: 4 med / och

231:11 nye / unge

233: 4 barai / barni

235:18 PER / läser // PER

236:30 få bli ånyo / å nyo få bli

237:22 blir / blir det

239: 8 fingerna / fingrarna

239:11 fingerna / fingrarna

241:27 Krona och Spira / kronan och spiran

241:16 Timur-Lenk / Timur-Link

244:25 evigheten! / Gå bort från // evigheten! Gå bort från

248:26 De / Tåget

250:28 emellan / mellan

252:13 fly ut / fly

252:22 allt hvad / allt som

253:20 Åh / Ah

254:20 på dörren till hyddan tre slag / tre slag på dörren till hyddan

255:10 som / hvilken

256:10 han kan / kan han

257:10 roret / rodret

257:20 börja nu först / nu först börja

258:11 ett annat / det andra

258:13 icke / inte

260:25 en enda / än onda

261:19 ord. / Jo du, Per // ord. Ja du, Per

261:25 ha genomlefvat / genomlefva

262:16 som / hvilken

263: 6 mycket / mycken

263:20 har fått / fått

263:25 häftigt / går häftigt

265: 2 du / att du

265: 7 så / då

265: 9 hvarann / hvar andra

265:21 ta / taga

Ändringar i senare upplagor på svenska

Andra upplagan 1884

Ingenting tyder på att Sg haft någon del i ändringarna i U 2, vilka främst verkar ha avsett att normalisera ordföljd och satskonstruktioner. Följande ändringar kan representera de ca 50 som gjorts.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter U 2.

154:11 ser fällan / ser, att fällan
161:22 fram skall / fram, så skall
168:14 icke så surt som du påstår kanske / kanske icke så surt som du påstår
173:14 tycker det / tycker, att det
184:17 Om ett par timmar först / Först om ett par timmar
207:18 få se om jag inte / få se, om inte jag
209: 2 åt mig sjelf också / också åt mig sjelf
212:18 hålla mitt tal först / först hålla mitt tal

Vidare har man i U 2 eftersträvat större grammatisk korrekthet. Sålunda har verb erhållit grammatiskt korrekta pluralformer och sålunda har kommatecken satts in mellan fullständiga satser o.s.v.; redan i första akten har detta medfört ett tiotal nya kommatecken.

Tredje upplagan 1892

Bortsett från ett pluralt »gå» i stället för »går», ett »Åh» i stället för »Ah» och frasen »få se om inte jag» (dock utan kommatecken) har tredje upplagan inte övertagit någon av de ändringar som redovisats i andra upplagan. Man har således gått tillbaka till första upplagan. Utöver det att man i U 3 tillämpat nystavning är ändringarna mycket få i förhållande till U 1.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter U 3.

207:18 få se om jag inte / få se om inte jag

218: 7 förslag; / förslag:
222:24 SKOMAKAREN / VAGNMAKAREN
223:13 liten smula / en smula
224:19 Ah / Åh
240:16 anhållan. / anhållan?
265:25 Eller / Efter

Fjärde upplagan 1903

Som ovan nämnts innebar utgåvan i SDA, att *Lycko-Pers resa* kom ut i sin fjärde upplaga. Vad andra och tredje upplagorna beträffar finns det ingen anledning att förmoda att Sg skulle haft någon del i ändringarna. Vid fjärde upplagan är förhållandet ett annat. Många av ändringarna är uppenbarligen gjorda av Sg i avsikt att undvika upprepningar av ord eller stavelser. Ändringarna i U 4 har dock inte påverkat etableringen i SV.

Som synes av listan nedan har samtliga sju ändringar som noterades i tredje upplagan gått över till den fjärde; så även felläsningen »Efter» i stället för »Eller» (265:25). Det är således den upplagan man utgått från.

Arabiska siffror har utbytts mot romerska, första akten kallas Akt I o.s.v. och noteras ej vidare.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter U 4.

149: 1 ROLER / PERSONER:
151: 5 uppe / upp
151: 6 Mariebild / Mariabild
153:25 MARIEBILDEN / MARIABILDEN
156:17 Jaså! – Jaså! / Jaså! Jaså!
166:26 gå så lugnt och stilla till / så lugnt och stilla
166:26 de gå / de trampa
170:29 guld och silfver / silfver och guld
172: 7 luckorna.) // luckorna). Ut! / Ridå.
174:23 stenar och / stenar;
176:13 hur / huru

181:24 sjelf / själft
186:17 Få se om jag inte / Få se om inte jag
192:23 börjar betrakta / betraktar
194:20 fördölja / dölja
197:15 sagt / har sagt
199:12 fattigaste och / fattigaste;
201: 1 utanför / för
202:19 den ringens / ringens
203: 9 godt! // godt! / Ridå.
207:14 och bekransar / med kransar
207:21 Håll nu mun på dig, / Tig nu för
212:25 din / en
222:24 SKOMAKAREN / VAGNMAKAREN
223:13 liten smula / en smula
224: 5 äfven i år rum / äfven rum
224:19 Ah / Åh
230:13 ve den / ve honom
233: 4 barni / barai
234:15 var / är
234:18 var icke / är icke
238:22 dumt gjordt / dumt
249:25 ser / finner
249:26 gläder / fröjdar
250: 4 lyckan / sällheten
255:10 hvilken / hvilka
255:16 andra / nya
257:30 sjunka! // sjunka! / Ridå.
260:10 och / ty
265:25 Eller / Efter
266: 4 *Ridå*. / *Slut*. // Ridå.

Beskrivning av originalmanuskriptet

Originalmanuskriptet (MS) ägdes av förläggaren Isidor Bonnier och därefter av dennes dotter Inez Utter. MS ägs numera av Harvard University och finns i Houghton Library, Cambridge Mass., USA.

Utgivaren har ej varit i tillfälle att se MS, men KB äger fotostatkopior (dok. nr 11:7). På en sådan har Margareta Brundin gjort förtydliganden vid i kopian svårlästa ställen och även angett om ändringar och tillägg är gjorda med blyerts eller lila bläck. En beskrivning av MS finns i Carl-Reinhold Smedmarks August Strindbergs dramer II, Stockholm 1962, s. 478.

MS bär titeln »*Lycko-Pers Resa* / Sagospel / i Fem Akter / af / *August Strindberg*», varvid kan påpekas att Sg ursprungligen skrivit »i / Fyra Akter».

MS är paginerad av Sg inom varje akt, dock har den fjärde och femte, som ju ursprungligen tänkts utgöra en akt, en genomgående numrering. Bladet med titelsidan och ett blad med personförteckning är opaginerade.

MS har fungerat som tryckmanuskript. Titelbladet bär sättarens anteckningar (och tillika, verkar det, hans fingeravtryck). På första aktens p. 11 har sättaren gjort ett streck framför »jordelifvets» och i marginalen skrivit »17/2». Vid andra aktens p. 7 finns ett streck framför Per och hans replik »Det är nog godt» och i marginalen på detta ställe anteckningen »33/3»; på p. 18 i samma akt finns en markering vid »Per (fixerar honom)» där anteckningen »47» återfinns i marginalen. Tredje akten p. 15 har (fast överkorsat) anteckningen »77» i marginalen vid Borgmästaren och dennes replik; på p. 19 i samma akt finns en anteckning om nytt ark (i själva verket U 1 s. 81 överst). Fjärde aktens p. 8 har i marginalen anteckningen »97/7» och markering vid Veziren. Allt detta stämmer exakt med första upplagans sidor och ark. En avvikelse finns; vid fjärde aktens p. 21 står (dock denna gång inne i texten) »113:8» vid Döden; troligen har det satts vid fel replik av Döden; eljest skulle det stått 114.

Ändringar i originalmanuskriptet

Ändringar och tillägg har utförts med svart bläck, med blyerts, blåpenna och lila bläck. Beträffande vilka ändringar som utförts med vilken pennsort hänvisas till Carl-Reinhold Smedmarks August Strindbergs dramer II, 1962, s. 479–489.

Ändringar i MS förekommer framförallt i slutet av dramat där de är många och omfattande som en följd av att Sg lägger till en femte akt (jfr kommentaren i textvolymen, s. 420 f.). Tillägget av en femte akt avspeglas även på bladet efter titelsidan, det som upptar personförteckningen, där »*Fjerde Akten*. A Kalifens palats B Skogen C Landskyrkan» ändrats till »*Fjerde Akten*. A Kalifens palats / B Hafsstranden / *Femte Akten*. Landskyrkan.»

Bland de ändringar som gjorts – i hela dramat rör det sig om mer än fem hundra, vissa bestående av många rader – kan man här välja dem som syftat till att lägga idébakgrunden klar. 257:4 följde, direkt efter »den Gamle» följande, som sedan strukits (det är Pers monolog): »Nu får jag lof att göra ett öfverslag i räkenskaperna! – Han uppfödde mig i tornet för att bespara mig samma erfarenheter han hemtat ur sitt lif!». Och dramats allra sista replik ströks:

> *Den Gamle.*
>
> Förtrollningen är bruten; brottet försonadt; sonen har funnit det han icke sökte; han letade lyckan rundt om i lifvet utom der hon fans; hvad jag icke fick, det har du fått min son; lifvet ger och lifvet tar [*punkt saknas*]

Av andra strukna partier och ord är följande från tredje akten: 210:11 förekommer ordet »idealiskt» för första gången; där har först stått »idealistiskt». Ett par repliker längre fram, efter parodin på Carl David af Wirséns dikt Merlin (jfr kommentaren i textvolymen, s. 429, se även bild 16–17 och bildtexten), talar skomakaren om sin lärpojke som är ledig om söndagarna (210:29) och fortsätter i MS: »För öfrigt skall jag upplysa att man inte brukar några andra personliga anspelningar i idealit-poemerna annat än på kungar och drottningar.» Möjligen syftar Sg på Wirséns hyllningar av kungligheter och kungliga älskarinnor i dennes dikt Silléry (jfr *Kvarstadsresan*, SV 18, s. 163 och ordförklaringen till denna sida i kommentaren, s. 566). Här var kanske

anspelningen alltför grov med tanke på den erotiska tonen i den just parodierade dikten Merlin.

Av mer oförargligt och menlöst slag har den scen varit som ursprungligen inledde andra akten. Den utspelar sig mellan en älg och ett vildsvin, vilka båda figurerar i personförteckningen för att så – tillsammans med hela scenen – försvinna. Bland annat struket kan nämnas det synglas med vilket Per kan skåda – och genomskåda – världen (jfr kommentaren i textvolymen, s. 418 f.); det uppträder i manuskriptet pp. 8, 10, 14 och 21 i första akten, och i andra akten p. 6.

Beskrivning av renskriften

Renskriften ägs av Bonniers förlag och finns i Bonniers förlags arkiv, Stockholm. Den består av 72 blad i folioformat med vattenstämpel bestående av parallella längdlinjer. Bladen har utgjort 36 ark, vilka vikits och därefter skurits isär. Slutsidan är en blank sida; därtill finns ett blankt blad. I allt omfattar renskriften således 141 sidor text. Den har vikt marginal och har varit bunden och klistrad, men inbindningen har tagits bort, varför renskriften nu består av lösa blad. Formatet på dessa är ca 21 × 34,5 cm.

På titelbladets rectosida står »*Lycko-Pers Resa* / Sagospel i 5 akter / af / August Strindberg» och på versosidan finns personförteckningen. Vem som har utfört renskriften är inte känt. En del felläsningar förekommer och en del tomrum har lämnats i texten; avskrivaren har uppenbarligen haft svårigheter med Sgs handstil.

Ändringar i renskriften

Samtliga ändringar i renskriften har gjorts av Sg, som dels använt bläck, dels blåpenna. Visserligen har Sg gjort ändringar och tillägg från den första sidan till den sista, men ingreppen är på det hela taget mycket få. Sg har inte bemödat sig om att fylla i de tomrum i texten som ovan har omtalats. Större ingrepp är endast följande.

I MS, liksom i U 1 och i SV (243:11), säger hovpoeten: »Jag har inte lärt att smickra», varvid Per svarar: »Har du inte!» I renskriften har Sg ändrat detta till att hovpoeten säger: »Jag tillhör ett folk, som aldrig lärt sig smickrets lön», varpå Per svarar: »Inte!»

I scenen med Den Vise har denne i MS följande att säga (256:6): »Han tröttnade! en julafton … Och till straff kom han under magternas bann!» I renskriften har Sg efter »julafton» gjort tillägget »och då blef han mördare». SV följer här U 1, där Sg gjort ett annat tillägg (jfr ovan s. 41).

Efter fjärde aktens slut har Sg lagt till »Ridå», vilket ursprungligen hade stått efter det som nu är femte aktens första scen: Sg gör nu i renskriften den omstuvningen. En annan omstuvning är den att renskriften haft halva femte aktens tredje scen (från och med »Mitt lif!») såsom en avslutning i fjärde scenen; här redigerar Sg så att renskriften motsvarar MS. Avskrivaren har missat Sgs anvisningar i båda dessa fall.

Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet

Vid jämförelsen avses genomgående översta raden på resp. sida i SV 11. Varje akt är paginerad för sig i MS, dock har fjärde och femte akten gemensam paginering.

Sida i SV	*Sida i MS*
151	1
161	10
171	20
181	10
191	18
201	27
211	6
221	16
231	1
241	9
251	19a
261	27

HERR BENGTS HUSTRU

Textläget

Sgs bevarade originalmanuskript (MS) är *bastext* för etableringen av *Herr Bengts hustru* i SV. *Komplementtexter* är första upplagan (1882), vilken korrekturlästes av Sg (se kommentaren i textvolymen, s. 389), samt den renskrift av MS som Siri von Essen företagit och som har fungerat som tryckmanuskript. Av renskriften är dock endast de två första akterna bevarade.

Upplagor på svenska

Första upplagan (U 1) låg färdigtryckt några dagar före premiären 25 november 1882 och utkom omedelbart därefter. Den gavs ut på Looström & Komp:s förlag och bär på omslaget titeln: *Herr Bengts Hustru* / *Skådespel* / *i Fem Akter* / *af* / *August Strindberg*.

Andra upplagan (U 2) utgavs 1903 på Gebers förlag i serien Sgs *Samlade Dramatiska Arbeten* (se presentationen av SDA i början av sviten av textkritiska kommentarer). Sg läste korrektur; hans ändringar har dock inte påverkat etableringen i SV.

Upplagor på andra språk

Den danska upplagan

»Hr. Bengts Hustru» utkom 1889 på Philipsens förlag i Köpenhamn i översättning av Peter Hansen. Tillsammans med »Mester Olof» och »Gildets Hemmelighed» ingick dramat i volymen »Tre Skuespil».

Sg bearbetade dramat inför denna översättning, vilket framgår av ett brev från honom till Philipsens bokhandel 10/1 1888 (se kommentaren i textvolymen, s. 453) samt av hans brev till Edvard Brandes 25/1 sedan Det kongelige Teater refuserat ’Margit’ – dramat inlämnades under det namnet: »Glöm ej att nuvarande Margit är omarbetad också. Fjerde aktens tablå borta!» (Brev 6, s. 386.) Sg menar naturligtvis femte akten – felskrivningen har för övrigt lett till att not 1 till Brev 7, s. 23: »fjärde akten strukits eller förkortats» är felaktig.

I stället för 370:10 »FOGATEN på knä. Ja, jag är» o.s.v. blir det nu: »FOGDEN Før var Du Forførersken og han Forretningsmanden, nu er det omvendt. Paa Knæ. Ja, jeg er» o.s.v.

377:2 bryts Margits replik av efter: »Då borde ni ha en bok för varje särskilt fall!» »SKRIFTEFADEREN Ja, det burde vi. Og det kan vi maaske faae engang.» Varefter Margits replik fortsättes.

Vidare har Margits långa replik 371:12 kortats i och med att 371:20 »då förstod jag» t.o.m. 371:24 »roa oss!» har strukits.

Omredigeringen, som Sg talar om, består däri att changemanget eller tablån i barnkammaren med amma och vagga utgår. Detta innebär att 381:3–382:11 ersätts med följande passage:

S k r i f t e f a d e r e n ud gjennem Døren tilvenstre.

MARGIT

alene; gaaer hen til Tapetdøren, stiller Timeglasset paa Gulvet, synker sagte ned og slumrer ind paa det øverste Trappetrin.

9. SCENE

MARGIT. BENGT træder ind.

BENGT

fjerner Timeglasset og løfter Margit op.

En naturlig följd av detta är att scenanvisningen om att Margit går till vaggan 383:26 strykes, och att scen 3, s. 384 blir scen 10.

En annan scenanvisning som försvunnit är 372:26 där Margit griper ett svärd.

Det är således femte akten som Sg arbetat med. Ett så pass fatalt feltryck som det i andra akten, 299:2 »Om jag kunde lära mig att gråta» i stället för »skratta» går således över i inte bara den danska utan även de tyska och franska översättningarna.

Samtliga de här berörda ändringarna i femte akten återfinns både i den tyska och den franska versionen, däremot icke i den svenska andra upplagan 1903.

Samtliga de här berörda ändringarna i femte akten återfinns både i den tyska och den franska versionen, däremot icke i den svenska andra upplagan 1903.

Den tyska upplagan

På Verlag von Kühling & Güttner utkom i Berlin 1894 »August Strindberg / Ritter Bengt's Gattin / Schauspiel in 5 Akten / Einzig autorisirte Uebersetzung / von / Ernst Brausewetter».

Den franska upplagan

1898 utgav Mercure de France dramat i översättning av Georges Loiseau. Det kallades här »Margit», dock med undertiteln »La Femme du Chevalier Bengt» och med tillägget »Drame en cinq actes et en prose».

Av Sgs brev framgår att dramat redan 1883 förelåg i fransk översättning av Jules Henri Kramer (Brev 3, ss. 238, 242 f., 261). Året därpå åtog sig Lèon Roger-Milès att revidera översättningen (Brev 4, s. 67) och Sg konstaterade 1/4 1884 att dramat »blir icke på vers, men sista akten ändras» (Brev 4, s. 93).

Drygt tio år senare, i december 1894, skriver Sg till Loiseau och säger sig ha funnit en översättare till dramat; han frågar om Loiseau vill hjälpa till (Brev 10, s. 325). Denne kunde nämligen ej svenska utan reviderade enbart texter som förelåg på franska. Visserligen kunde han något tyska, dock ej så mycket att han ville åta sig att översätta därifrån (Brev 9, s. 78; Brev 10, s. 86).

Omarbetningen av den femte akten, som Sg företog till den danska översättningen finns som sagt både i den tyska och i den franska. Från annat håll stammar de många scenanvisningar som saknar motsvarighet i Sgs text. 377:10 efter Margits replik om att hon ej kan leva i tvivel ges scenanvisningen (biktfadern kallas i översättningen Théobald): »Elle boit en cachette le poison que Théobald lui donna.» Framförallt denna scenanvisning korresponderar med Sgs kritik mot uppsättningen på Nya Teatern.

I brev till Frans Hedberg 2/1 1883 diskuterar Sg framförandet av *Herr Bengts hustru* och riktar sig där mot »att regissören låter Margit verkligen taga giftet på scenen, under det författaren aldrig låter se när det sker, utan först visar symptomet i den vision hon tror vara en dröm» (Brev 3, s. 166).

Ändringar i första upplagan som införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, därefter MS.

269: 3 MARGIT / Fru Margit
269:14 KERSTIN / Kammarpigan
269:15 PAGEN / [*str i MS*]
272:13 jag mig se / jag se
282:12 föreställde / sökte föreställa
288:22 Margit / Agnes
335:17 piskar / slår
338: 2 MARGIT / ensam. // MARGIT ensam. / MARGIT
350:17 MARGIT. KAMMARPIGAN / MARGIT. BENGT. KAMMARPIGAN
357:27 frihet / rätt
358: 2 Rum utanför sovkammaren. / [*saknas*]
359:31 få / får
368:29 dörren / dörren; man ser en stor säng
369: 1 MARGIT / MARGIT ryggar

Ändringar i första upplagan som ej införts i Samlade Verk

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras MS, därefter U 1.

269: 7 Syster Agnes / [*saknas*]
271:13 icke / inte
272:10 på dina / dina
272:11 kräklor / kräcklor
272:11 icke / inte
272:12 så tycker / tycker
272:28 vilddjur, den / vilddjur och
273: 1 som af en / som en
273:11 spikhufvena / spikhufvudena
274: 4 icke / inte
274: 5 ser / kan se
274:13 sex / två
275:22 icke / inte
276:14 mot / emot
277: 6 icke / inte
277:10 Halloh / Hallo
278: 5 vargar / vargarne
279: 6 vid / med
279: 8 icke / inte
279: 8 reglor / regler
279:11 reglor / regler
279:15 icke / inte
279:22 icke / inte
279:25 det, får / det, så får
281: 5 icke / inte
281: 7 icke / inte
281:13 Hur / Huru
282:19 brudgumme / brudgum

282:30 af / af sig
283: 9 lidande / lidanden
283:12 bryta ut / utbryta
283:21 var / är
283:32 Säg mig / Säg mig nu
286:13 på väg / på god väg
287: 9 ABBEDISSAN / slät // ABEDISSAN
287:20 flera / flere
289: 6 tusendefallt / tusenfallt
289:12 lagt / har lagt
290: 8 lagt / har lagt
290:24 Himmelen / Himlen
290:28 min lefnads dagar / mina lefnadsdagar
292: 4 litet götiskt / litet
292: 8 dynor / dyna
293:12 bra med / bra mycket med
294: 2 Herren / Herrn
294: 4 andra / andre
294: 9 Men om / Om
294:12 icke / inte
295: 4 tillsamman / tillsammans
295:23 fåfänglighet / förgänglighet
295:24 bloden / blodet
295:28 ni ha / I han
296: 2 slagit ner / slagit
296:17 Härinifrån / Härifrån
298:11 än / än att
298:27 icke / inte
299: 3 skratta / gråta
299:21 huru / hur
301: 4 du / *du*
301:23 aldra / allra

301:27 beqvämt / beqväm
302:20 andtiden / arbetstiden
302:20 Neej / Nej
302:22 icke / inte
302:27 Himmelen / Himlen
303:10 kläder! Min lilla fé skall icke vara vårdslös / kläder!
303:15 käraste / käresta
303:16 paragrafen / regeln
304: 2 icke / inte
304:10 unga / hans unga
304:15 icke / inte
304:17 icke / inte
304:27 inget / intet
305: 7 huset / hemmet
306: 6 gamla / så gamla
308:14 blir / bli
309:14 icke / inte
309:16 icke / inte
310:16 Fogaten / fogat
312:11 FOGATEN och VITTNET gå / [*saknas*]
313:19 overksamhet / verksamhet
313:32 lider / lida
314: 3 vet hon / vet, att hon
315:14 utanför, gny / utanför
316:16 fru / frun
317: 8 hennes plågor / plågor
317:15 icke / inte
317:22 icke / inte
318: 5 icke / inte
318: 5 åt / det åt
318:11 icke / inte
318:11 kan ju man / kan man ju

321: 2 herre, / herr
321:21 icke / inte
321:24 kunna vinna / vinna
323:24 som / genom hvilken
324:20 ner / ned
325:19 få något / få
325:19 få gifva / gifva
325:23 än / än som
326: 9 jag har / har jag
326:12 himmelen / himlen
327:19 det / att det
327:21 i ordningrustade / iordningrustade
328: 9 ha bättre / ha det bättre
328:13 hvarför icke / hvarför inte
328:13 jag icke / jag inte
328:15 voro fattiga / vore fattiga
328:21 ut på ett / på ett ut
330:14 icke / inte
330:19 huru / hur
331:10 du icke / icke du
331:17 knän / knä
331:27 icke / inte
332:10 icke / inte
332:18 släppt / släppt ut
332:23 skola åter / skola
333: 2 mycket, mycket / mycket
333: 2 derför / derföre
333: 3 emot / mot
333:20 ta / taga
334: 6 derför / derföre
334: 6 undrar / undrade
334: 6 himmelen / himlen

337: 5 icke / inte
337:18 rätta det! Låtom oss rätta det / rätta det
338: 9 var brinnande / brinnande
339: 3 som / som i
339:16 så lönlöst / lönlöst
340:16 Det der / Det
341:19 icke / inte
341:22 kära, kära / kära
341:22 är ju / är
342: 6 icke / inte
342: 7 icke / inte
342: 7 någon fremmande / främmande
342: 8 icke / inte
343:18 komma och gå när min man / komma, då han
343:21 egde / hade
344: 6 icke / inte
344:11 icke / inte
345:18 icke / inte
347: 3 icke tänkt / inte tänkt
348: 2 I begån / ni begår
348: 3 I omfamnens / ni omfamnas
348:12 engelen / engeln
348:14 hamnen / hamn
349:13 icke / inte
352:12 icke / inte
352:21 unnan / undan
352:22 om / er om
352:30 icke / inte
353:12 från / ifrån
354:12 emellan / mellan
356: 2 igen / in
356: 6 icke / inte

356:19 hur / huru
356:21 timma / timme
357: 5 tjenare och din / tjenare, din
357:15 riddaren / riddare
358: 3 som / som i
359: 5 att två / när två
359:10 gå / att gå
359:17 rigtig / rigtigt
359:20 rötmånan / rötmånaden
360:16 icke / inte
361: 9 FÖRRA / FÖRRE
362: 8 icke / inte
363: 9 icke / inte
363:11 nödbuden / nödbjuden
363:16 sa / sad’
364:11 sättet / stället
366:24 ville / vill
366:24 vid / med
369:19 icke / inte
369:20 icke / inte
370: 6 bärs / bars
370:29 er ett djur / ett djur
371: 8 timma / timme
371:22 himmelens / himlens
371:35 icke / inte
372: 5 säga / ha sagt
372:21 ville / vill
376:15 pligter / pligten
376:28 detta också / detta
377:12 tillmötes / tillmöte
377:26 vidare; jag följde för att se honom närmare / vidare;
379: 3 denna stora / den stor

380:17 finnes / fins

382:20 vågen vill / vågorna vilja

382:24 icke / inte

383:19 förbi / för sent

383:26 korstecken / korstecknet

385:29 brottet straffas / brott förekommas

386: 8 *Ridå.* / Slut! // *Ridå.*

Ändringar i andra upplagan

Omarbetningen av femte akten som Sg företog i samband med den danska (och därmed också tyska och franska) översättningen, har inte genomförts i U 2 av år 1903.

U 1:s »gråta» i stället för MS:s »skratta» i 299:2 »Om jag kunde lära mig att skratta» står kvar i U 2.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras U 1, sedan U 2.

272:11 sol och / sol,
272:31 bågsträngar, och då / bågsträngar; då
272:31 själ, och / själ,
274: 2 ville / vill
274:19 en qvinna / man
275:16 veta / tänka sig
277: 9 jag / jag, jag
281:18 då var / var
292: 5 en mans höjd / manshöjd
293: 6 Och hon / Hon
301: 4 *du* / du
301:24 trälinna och blif / trälinna, blif
303: 2 mäkta god / god
305:14 gäster / vänner
307:24 utökning / förstoring
313:19 verksamhet / sysslolöshet
323:32 och / och att
321:19 blef / blir
326: 9 har jag / jag har
328:15 voro tvungna / tvungos
328:17 Tvungna / Tvungos
331:11 frihet och / frihet,
331:16 skall allt bli / blir allt
332: 6 Förlåt! (Omfamning.) / Förlåt!

332:21 förvandlad och / förvandlad,

332:22 skola lägga / lägga

343: 8 ansvaret, men skilnaden är den att hon har lön och jag har ingen. / ansvaret.

343:14 blygd / blygsel

348:22 och höja / höjande

348:23 höjde / lyfte

350:10 drömde, att / drömde hur

362:25 sida; men det är också de starkare som stiftat lagen! / sida.

364:11 stället / sättet

370: 8 svarta hjerta / hjärta

370:28 mannens kärlek / kärlek

371:17 Och när / När

377:23 trädtopparne / träden

378:12 befriare och jag / befriare, jag

Beskrivning av originalmanuskriptet

Originalmanuskriptet (MS) med titeln »Herr Bengts Hustru. / Skådespel i / Fem Akter. / af / August Strindberg» ägs av Svenska Teaterförbundet, Stockholm, och är deponerat i Kungl. Biblioteket (dep. 111). Det är inbundet och i gott skick.

MS består av 66 folioblad Lessebo Bikupa ca 22,5 × 38,5 cm som är paginerade bladvis 1–66. De 66 bladen i MS består av 33 helark som lagts samman i fem lägg, ett lägg för varje akt. Första lägget, som omfattar första akten med titelsida och personförteckning, består av sju helark (lägg I: blad 1–14); möjligen har lägget från början bestått av sex ark eftersom arket med blad 11 och 12 är inskjutet i slutet av lägget. Andra, tredje och fjärde läggen/akterna består av sex helark vardera (lägg II: blad 15–26, lägg III: blad 27–38, lägg IV: blad 39–50). Det femte lägget, med den femte akten, består av åtta helark (lägg V: blad 51–66). I tredje och fjärde läggen finns året 1877 i vattenmärkena, medan året 1881 finns i första, andra och femte läggen.

Texten är skriven på bladens båda sidor med Sgs vanliga bläck, som – åtminstone i dag – är helt svart. Ett parti pp. 36–37 (334:24–336:13), är skrivet med lila bläck. En sida i MS återges i dok. nr 11:8. Texten i MS inkl. titelsida och personförteckning omfattar 124 sidor. Titelsidan återfinns på blad 1 recto; versosidan är blank. Personförteckningen återfinns på blad 2 recto; versosidan är blank. Första akten (23 s.) börjar på blad 3 recto och sträcker sig t.o.m. blad 14 recto; 14 verso är blank. Andra akten (24 s.) börjar på blad 15 recto och sträcker sig t.o.m. blad 26 verso. Tredje akten (24 s.) börjar på blad 27 recto och sträcker sig t.o.m. blad 38 verso. Fjärde akten (20 s.) börjar på blad 39 recto och sträcker sig t.o.m blad 48 verso; blad 49 och 50 saknar text. Femte akten (31 s.) börjar på blad 51 recto och sträcker sig t.o.m. blad 66 recto; 66 verso är blank.

MS är välskrivet med ett fåtal mindre ändringar – ett trettiotal i snitt per akt – medan de mer påfallande tilläggen i marginalen inskränker sig till i genomsnitt ett per akt. Ändringarna är av Sg bortsett från några strykningar och tillägg med blyerts, vilka uppenbarligen tillkommit i samband med att Ludvig Josephson satte upp dramat på Nya teatern.

Ändringar i originalmanuskriptet

I manuskriptet har ändringar företagits med lila bläck, med svart bläck och med blyerts. De med lila och svart bläck är Sgs, så icke de med blyerts.

Ändringar med lila bläck

Ändringarna har gjorts med samma lila bläck som avsnittet pp. 36–37 är skrivet med. Samtliga redovisas här.

Sid- och radhänvisningar ges till SV.

269: 1 *Personer* understruket

269: 5 *Pater Franciscus* ä t *Biktfadern*

269: 8 e »Gårdsmästaren»: *(sedan Hofmästaren)* tillagt

269:13 e »Hushållerskan»: *Fogaten.* / *Vittnet* / *Lagmannen* / *Lagmanskan* / *Pagen* [»Pagen» har sedan överstrukits med svart bläck]

269:17 e »Bipersoner»: *(Spelar i Sverige omkring reformationstidens begynnelse.)* tillagt

274:25 e »slup»: *släppes* ä t *sättes*

275:24 e »om»: *klockan.* ä t *klockan!*

279:23 e »utgå»: *ifrån det antagandet att* ä t *ifrån, att*

280:21 e »ung»: *riddare* ä t *herreman*

281: 5 e »tala»: *om* understruket

288:17 e »en»: *väg* ä t *färd*

288:17 e »skall»: *mynna* ä t *hamna*

291:13 f »fågel»: *Och nu* ä t *Nåväl*

Ändringar med svart bläck

Vid flertalet ändringar har naturligt nog använts det bläck som manuskriptet skrivits med. Tillägg har gjorts i texten och i marginalen – de senare är få – och tas ej upp här; vidare finns överstrykningar av enstaka bokstäver och ord liksom av kortare meningar.

När Sg ändrade planen för skådespelet från ett drama på fyra akter till ett drama med fem akter (se kommentaren i textvolymen, s. 436) strök han den tänkta tablåindelningen i fjärde akten: ett »A)» på blad 39 recto (339:2 e »Borgstugan») (dok. nr 11:8), »Ridå» på blad 47 verso (356:21 e »båda!») och »B) Samma dekoration som tredje akten.» högst upp på blad 48 recto.

Ändringar – dock i regel ej omflyttningar – av meningar redovisas här fullständigt, av enstaka ord däremot selektivt.

Sid- och radhänvisningar ges till SV.

291:17 e »MARGIT»: *springer i hans armar* ä t *löser repet från lifvet och springer i hans armar*

292: 3 e »vänster»: *stort* ä t *i den tjocka muren ett litet*

292: 5 f »i förgylld bur»: *papegoia* ä t *korp*

295:27 e »er»: *tron vill man kullslå, och* str

301:24 e »hustru och»: *slafinna* ä t *trälinna*

302: 2 e »kalv!»: *Sjelfva läggen tror jag; se så jemna trådarna gå!* str

311:24 e »Ja!»: *Jag måste lemna Er nu!* str

315: 7 e »en»: *sådan der falk* ä t *fogel*

317:24 f »är borta!»: *Eken! Min ek* ä t *Linden! Min lind*

317:27 e »till»: *stäf i nya storbåten* ä t *virke*

317:29 e »är»: *afskyvärdt* ä t *förnedrande*

326: 4 e »söker»: *fnöske* ä t *sköre*

329: 1 e »ner»: *eken* ä t *linden*

331:27 f »Jag känner»: *Nu känner jag igen min riddare fastän han är slagen* str

335:17 e »Regnet»: *slår mot rutorna* ä t *slår på fönsterna* [»slår» ä t »piskar» i U 1, jfr ovan s. 60]

344: 6 e »honom»: *i dag* ä t *på åtta dagar*

348:12 f »högt»: *syndigt* ä t *gudlöst*

348:17 f »klänning»: *silfverhvita* ä t *silfverskira*

348:22 f »hand»: *hvita* ä t *lilla*

348:30 e »livet;»: *engelen har* ä t *jag har*

349: 6 e »aldrig»: *arbetaren* ä t *tjenaren*

354: 5 e »icke»: *frysa; förlåt mig att jag icke* ä t *frysa*

357:27 e »mig»: *frihet* ä t *rätt* [»rätt» ä t »frihet» i U 1, jfr ovan s. 60]

359:31 e »spisen»: *så kan det nog röka ändå* ä t *utan att man får eld*

371:29 e »ner»: *från stjernorna* str

371:32 e »barnaföderskor»: *som fått den tyngsta bördan* str

371:34 e »barnaföderskan!»: *Hvarför har ni icke sagt detta?* str

374: 3 e »stunden.»: *Det har inte ni gjort!* str

377:22 e »ett»: *slagregn* ä t *sakta regn*

378:29 e »barn!»: *O jag hör så många underbara röster.* str

379: 2 e »barn!»: *Jag har ju icke något barn; jag är ju icke gift! – Ser Ni på den der väggen en sådan underbar syn* str

379:14 e »kan!»: *Jag vill icke dö nu* str

380:30 f »med blickar»: *men då från en högre och* ä t *men då*

380:30 e »av»: *sjelfviskhetens och* str

382:20 e »armar»: *ty det är någon som vill röfva mig!* ä t *ty*

384: 1 e »själviska»: *lustar* ä t *tankar*

Ändringar med blyerts

En del ändringar med blyerts förekommer i manuskriptet. Främst rör det sig om scenanvisningar. Ändringarna består dels av överstrykningar, dels av ord eller i ett par fall kortare meningar som ersätter det strukna. Blyertsändringarna är inte av Sg, och SV utgår från att även de överstrykningar som inte ersatts med annat förslag ej heller gjorts av Sg. Eftersom dramat utkom från trycket samtidigt med premiären, och eftersom det sattes efter Siri von Essens renskrift, bör originalmanuskriptet ha använts vid iscensättningen och samtliga blyertsändringar ha företagits vid insceneringen av Ludvig Josephson på Nya teatern.

Sid- och radhänvisningar ges till SV.

283:26 *(på bänken)* tillagt i marginalen

297:28 e »pater!»: *Jag får ju komma så här till en gammal vän som Ni är!* har satts inom parentes

298:15 e »fulare»: *förlåt mig pater, män* ä t *män, förlåt mig pater*

339: 7 *venster* tillagt i marginalen

342: 9 e »din»: *månadslön* ä t *lön* [genom att ’månads’ strukits]

349:21 e »BIKTFADERN»: *(stiger upp)* tillagt

350: 3 e »MARGIT»: *(stiger upp)* tillagt

353: 9 e »stol.»: *(höger)* tillagt

355:10 e »BENGT»: *(stiger upp)* tillagt

371:35 e »bättre!»: *(går öfver till höger)* tillagt

372: 6 e »prästerna!»: *Går åt venster* str

372:26 e »vapnen»: *i venstra hörnet* ä t *och*

373: 6 f »genom»: *venster* ä t *höger*

374: 7 e »Går.»: *venster* tillagt

381: 3 f »dörren»: *venstra* ä t *högra*

381:13 e »in.»: *fr venster* tillagt

383: 2 e »Margit»: *så dålig, så svag* ä t *så svag*

384: 2 e »tankar!»: *Jag vill låta äfven andra få sin vilja, som kanske är bättre än min!* ä t *Jag vill blifva ödmjuk och taga lifvet som du skänker mig det*

384: 3 e »mig,»: *tar du mig igen?* ä t *får jag stadna hos dig?*

384:16 e »fönstret.»: *höger* tillagt

Beskrivning av Siri von Essens renskrift

Renskriften ägs av Bonniers förlag, Stockholm. Endast de två första akterna är bevarade. De är skrivna på 13 ark av Lessebo Bikupa 1881. Arken har rivits isär; av de 26 bladen står personförteckningen på det första. Därefter följer första akten, numrerad pp. 1–19, alltså 10 blad, varpå följer 3 blanka blad. Andra akten är onumrerad men omfattar pp. 1–22, alltså 11 blad och avslutas med ett blankt blad. Formatet är för första akten ca 22 × 37,5 cm, för den andra ca 22 × 38 cm.

Ändringar i renskriften

Sg har i personförteckningen lagt till »Hushållerskan», strukit över »Pagen» samt tillfogat »(Bipersoner.)» På renskriftens p. 1 har han rättat »sofrum» till »straffrum» (271:2). Sgs ändringar har införts i SV (dock ej överstrykningen av »Pagen»).

Renskriften har tjänstgjort som tryckmanuskript. Överst på p. 16 står »pag. 17» och mellan andra aktens scen 6 och scen 7 »pag. 33» – numreringen sammanfaller med pagineringen i U 1. U 1 har inte övertagit Siri von Essens »heller» i stället för »eller» (276:14 och 281:8), ett »inte» i stället för »icke» (312:21) och en ordomkastning: »också jag» i stället för »jag också» (315:6). I övrigt har hennes samtliga ändringar, ett 50-tal, införts i U 1. Ändringarna har inte accepterats i SV, med undantag för 282:12 »sökte föreställa» ä t »föreställde» vilken har bedömts vara av Sg.

Sid- och radhänvisningar ges till SV. Först citeras MS, därefter renskriften.

271:13 icke / inte
272:11 kräklor / kräcklor
272:11 icke / inte
272:28 vilddjur, den / vilddjur, och
273: 1 som af en / som en
274: 4 icke / inte
275:22 icke / inte
276:14 eller / heller
276:14 mot / emot

277: 6 icke / inte
278: 5 vargar / vargarne
279: 6 vid / med
279: 8 icke / inte
279:15 icke / inte
279:22 icke / inte
281: 5 icke / inte
281: 7 icke / inte
281: 8 eller / heller
281:13 Hur / Huru
282:12 sökte föreställa / föreställde
282:19 brudgumme / brudgum
283: 9 lidande / lidanden
283:12 bryta ut / utbryta
283:21 var / är
283:32 Säg mig / Säg mig nu
286:13 på väg / på god väg
289: 6 tusendefallt / tusenfallt
289:12 lagt / har lagt
290: 8 lagt / har lagt
290:24 Himmelen / Himlen
292: 4 litet götiskt / litet
294: 2 Herren / Herrn
294: 4 andra / andre
294:12 icke / inte
295:23 fåfänglighet / förgänglighet
295:27 icke, men man / icke, man
296:17 Härinifrån / Härifrån
298:11 än / än att
298:27 icke / inte
299:21 huru / hur
302:20 andtiden / arbetstiden

302:22 icke / inte

302:27 Himmelen / Himlen

303:15 käraste / käresta

304: 2 icke / inte

304:15 icke / inte

304:17 icke / inte

305: 7 huset / hemmet

306: 6 gamla / så gamla

309:14 icke / inte

309:16 icke / inte

310:16 Fogaten / fogat

312:11 FOGATEN och VITTNET gå / [*saknas*]

312:21 icke / inte

314: 3 vet hon / vet att hon

315: 6 jag också / också jag

315:14 utanför, gny / utanför

Textens placering i Samlade Verk i förhållande till originalmanuskriptet

Vid jämförelsen avses genomgående översta raden på resp. sida i SV 11. Originalmanuskriptet är ej paginerat. Numreringen här nedan är gjord inom var akt för sig.

Sida i SV	*Sida i MS*
271	1
281	11
291	22
301	9
311	19
321	5
331	15
341	2
351	13
361	4
371	13
381	26

ERRATA

Förteckning över errata

Följande ändringar skall införas i en eventuell andra tryckning av textvolymen:

411: 8 Hugton *skall vara* Houghton

DOKUMENT

Förteckning över faksimilerade dokument

Dok. nr 11:1. Ett uppslag i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1).

Dok. nr 11:2. Första sidan i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1) med Sgs teckning.

Dok. nr 11:3. Ett akttitelblad i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1) utmärkt med pergamentremsa.

Dok. nr 11:4. Sgs ändringssida p. 217 i renskriften till *Gillets hemlighet* (MS 2).

Dok. nr 11:5. Avskrivarens p. 217 i renskriften till *Gillets hemlighet* (MS 2) med Sgs ändringar.

Dok. nr 11:6. Kommentarer till Gillets hemlighet: »1. Utkasten», »3. Renskriften av första akten», »4. Renskriften av andra akten», ur: Carl Reinhold Smedmark, Strindbergs dramer, del I, Sthlm 1962, ss. 439–454, 473–475.

Dok. nr 11:7. Tre sidor i MS till *Lycko-Pers resa*.

Dok. nr 11:8. En sida i MS till *Herr Bengts hustru*.

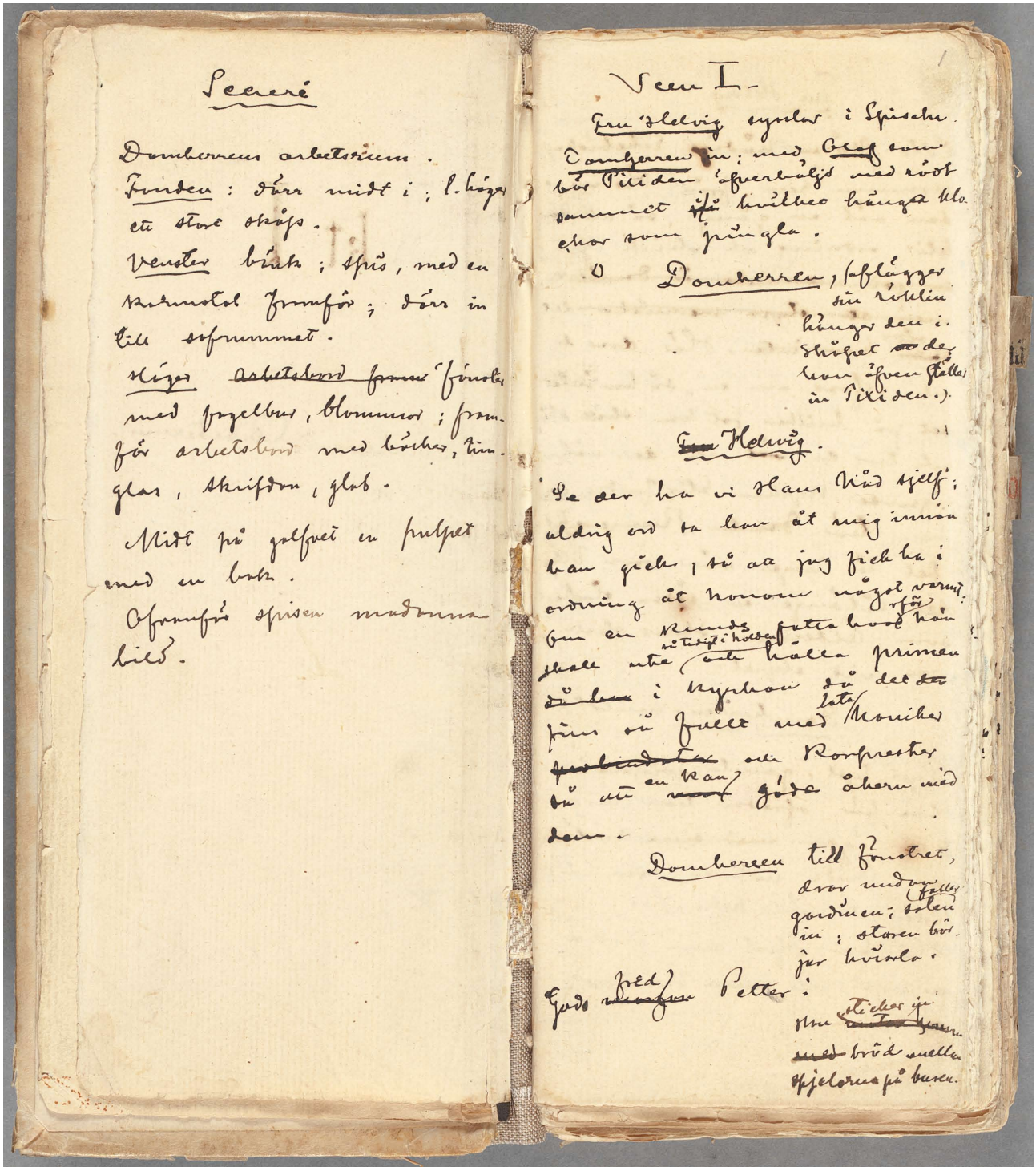

Dok. nr 11:1. Ett uppslag i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1).

Dok. nr 11:2. Första sidan i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1) med Sgs teckning.

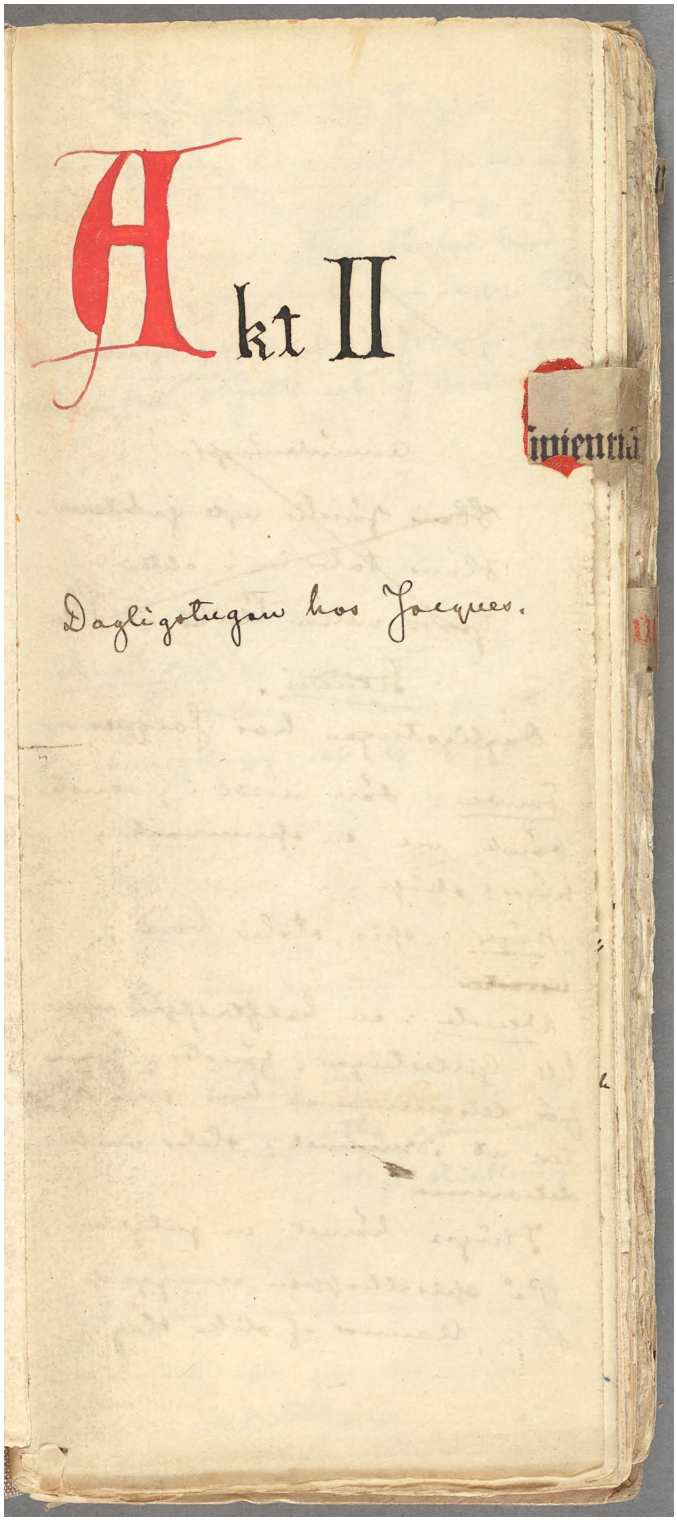

Dok. nr 11:3. Ett akttitelblad i originalmanuskriptet till *Gillets hemlighet* (MS 1) utmärkt med pergamentremsa.

Sten.

Nådige Domherre, de vackra tankar Syttrat om mig gör mig skamsen, men jag vill lyda Eder och tyda Gillets hemlighet så som jag fått den för mig.

Jacques Ålderman, du säger att hemligheten är borta, och du Jurgen menar att kyrkans grundplan är glömd. Tag fram din pergament Jacques och betrakta den! – Du ser ~~öfverst~~ der ett kors ~~och~~ ~~öfver det~~ ~~underst~~ ~~en korsblomma~~. Der har du hemligheten. Om du varit med när grunden lades skulle du ha sett huru grundläggarne lade ~~ner~~ sitt stenkors ~~om hundra~~ ~~femtie alnar~~ i jorden – det är ~~grundplanen~~ den kristna kyrkans grundplan. ~~Ladan~~ Korset har grott i den helgade ~~jorden~~ marken och unxit, det ha vi sett – och det har ~~slagit ut i blad och~~ skjutit stammar och slagit ut blad – ~~och~~ men högst uppe, närmast himlen, ~~[illegible]~~ på hvarje tornspets och gafveltak har den gått i ~~blomma~~ blom och se der blef en korsblomma. Förstår du än? Eller jag skall läsa de rader den okände byggmästaren skrifvit på din pergament:

" Du som bygger denna kyrka
Lita ej på (~~jemets~~ segen) styrka;
Bygg på korset: det är Tron!
Det är den som slagit bron
Öfver hvalfvens högsta krön;
Det är den som lyfter tornet.
Och gör sjelfva leran skön
Och den tömmer utur hornet
Fruktbarhet och rikedomar
Så att sjelfva stenen blommar
Tron till sist och tron till först
Bygger bäst och bygger störst. "

Domherren

Det var ju enkelt; för enkelt för dig Jacques, ty det stora är enkelt och derför skall du icke fatta det. – Och nu Gesäller! Tag Gillets låda och bränn

Dok. nr 11:4. Sgs ändringssida p. 217 i renskriften till *Gillets hemlighet* (MS 2).

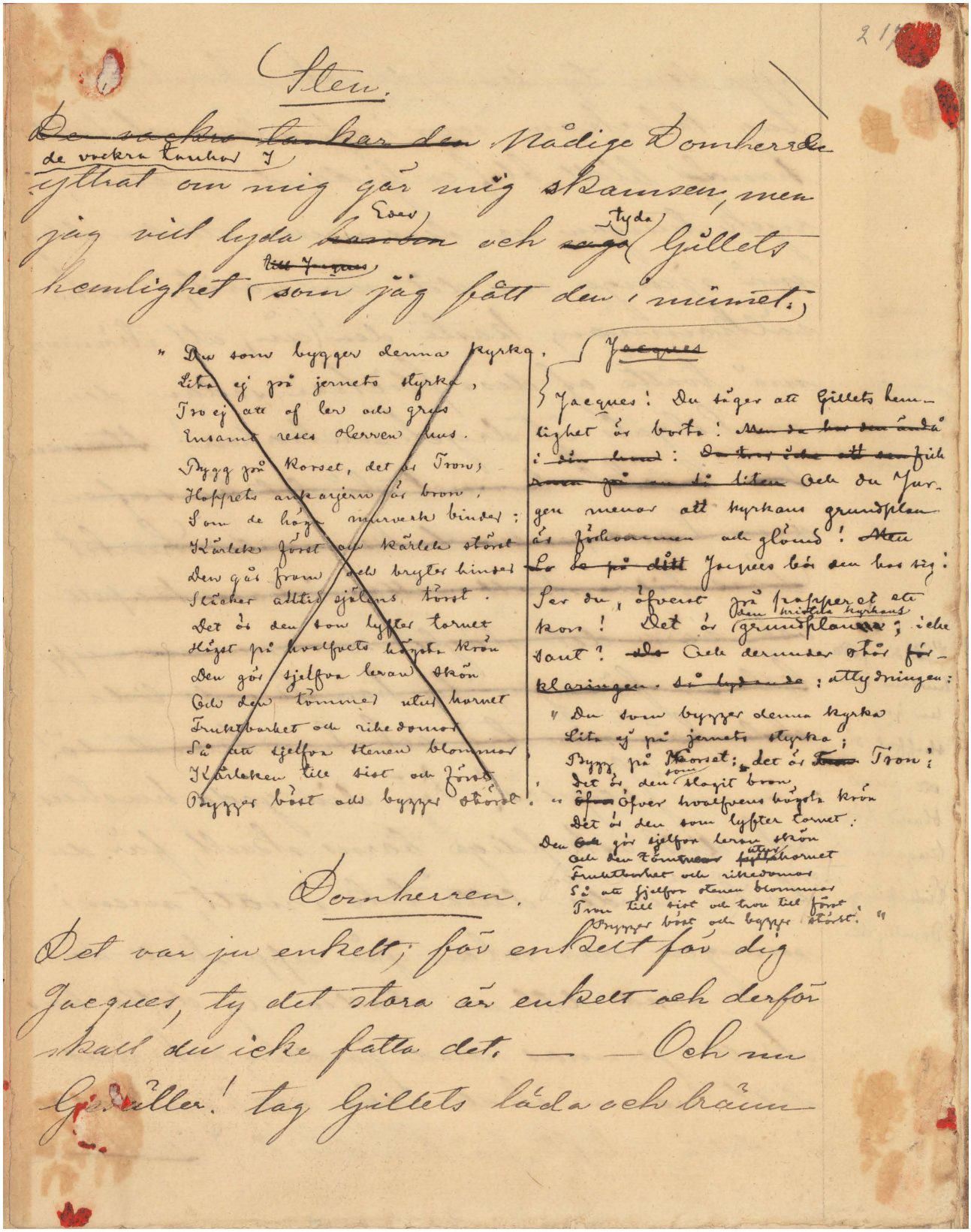

Dok. nr 11:5. Avskrivarens p. 217 i renskriften till *Gillets hemlighet* (MS 2) med Sgs ändringar.

Dok. nr 11:6. »Kommentarer till Gillets hemlighet»:
»1. Utkasten», »3. Renskriften av första akten»,
»4. Renskriften av andra akten», ur: Carl Reinhold Smedmark,
Strindbergs dramer, del I, 1962, ss. 439–454, 473–475.

Några få skrivfel kan noteras i Smedmarks citeringar:
s. 444 r. 2 står »icke» i stället för »ej», s. 445 r. 18 står
»trött» i stället för »är trött», s. 449 r. 11 »betraktandes» i
stället för »betraktande», s. 450 r. 39 »Styfdotter» i stället för
»Styfdottern», s. 473 r. 19 »*Domnius*» i stället för »*Dominus*».

1. *Utkasten*

Utkasten består av 4 helark, 5 halvark och 15 lappar av olika stort format, i allmänhet delar av halvark. Bladen har av mig numrerats 1–28. De har ordnats i två huvudgrupper. Den första omfattar anteckningar om kyrkobygge och svensk medeltid, om ordspråk m.m. Ordningsföljden mellan dem är icke kronologisk. Den andra gruppen upptar personförteckningar, scen- och aktutkast m.m. I denna grupp är ordningen till en viss grad kronologisk. Bladen har placerats efter sitt äldsta utkast. Utkast från olika perioder förekommer dock på flera av bladen. En noggrann diskussion om samtliga utkasts kronologi är icke möjlig att utföra i detta sammanhang. Att text är skriven med vanligt bläck angives icke. I de fall då excerpterna har kunnat spåras anges källan, som ibland kan tidfästa dem. Renskrift av första och andra akten, som förvaras bland de övriga utkasten i Birger Mörners Strindbergs-samling, redovisas självständigt efter originalhandskriften.

a. Anteckningar och excerpter

Blad 1. Ett stycke av ett halvark bikupa Lessebo u.å. 23,5 × 25,8 cm, vikt på tvären. En sida med text. Fr.o.m. *Låt trissan gå* är ordspråken hämtade ur L. Rhodin, Samling af Svenska ordspråk, Sthlm 1807. Jfr Akt II, scen 4, 5, 7 och 8 och Akt IV, scen 1.

Stränge Riddare och gode män Vördige fäder Och träla och dela tjenarinna och nycklepiga beskelige (sic!) *mannen Låt trissan gå. Rif inte skinnet af gröten Bona verba qvæso* (str *Cecilia*) *Släpp hund i smörtråget så vill han uti med båda fötterna. – Rutit är snart rifvet sa kärngen ref af sig örat. – Har min son lycka, förstånd behöfver han inte. – När mäster kommer öfver mäster får mäster skam. – När man fått gult hår vill man ha det krusadt. – Min kämpe som vinner. – Sträck dig inte längre än täcket räcker. – Man kan inte ta af lusen mer än skinnet. – Man kan dansa med mindre käpp än en såstång. – Låt folket skramla, munlädret är deras.*

Blad 2. Remsa av ett halvark 5,5 × 22,5 cm. Samtliga ordspråk är hämtade från L. Rhodin, a.a. Jfr Akt II, scen 6, 7 och Akt III, scen 3. Text på bladets framsida:

Harm gör helfvete. Har man klockat bör man gala. Han är inte så galen som hufvudet är ludit. Gåsen går så länge i köket tills hon fastnar på spettet. Förr än han tiger spricker han. Först bröd, sedan kött. En ung kan dö, en gammal måste dö. Djupa strömmar löpa tyst. Hugg i bältet. Drucken talar hvad nykter tänker. Det är icke allt bokord som pratas. Det går väl öfver med sju par spö. Det är icke för gagnet att kon åker i vagnen. Det

går som raka smör ur elden. Det var på den tiden man snöt sig på ärmen. Det är ingen krok i ärtåkern.

Blad 3. Remsa av ett halvark bikupa Lesscbo 11,2 × 16,4 cm. Årtalet stympat. T.o.m. *Gudz hunglade* ur A. J. Prytz En lustigh Comœdia om K. Gustaf Then Första, Uppsala 1622 Akt I, scen 5 och 6. Text på bladets framsida, scenteckning till första akten på baksidan.

Guds blom (blott) Hwarsken En sten månde gråta Görer som ärlige män. klack och klåf. Gudz hunglade Signe Eder Gud. Käre, hur har . . . . .? Gud ge han wille – – Han ser intet så grymt ut – Ja, vi må säga det! Åh skäms likväl Må Gud förlåta mig det, det vållade dina – senfärdigt – God afton i stugan Bra nog, med skyldig tack för efterfrågan. Ane? Åh, huru . . Straffas på din hals. Råda och lyda

Blad 4. Remsa av ett halvark bikupa 9,8 × 17,3 cm. Excerpter ur ordspråkssamlingar och annan äldre litteratur. Text:

nappa henne i sin slöja bar sorgen ömskinta fot sängstocken i magen suger signekonst Stickna aktar som strå osa brändt horn! slängeldar nasta i sparrar. Skams hand!

Blad 5. En papperslapp av god kvalitet 11,3 × 16,3 cm. Excerpter med blyerts på framsidan, bl.a. ur J. Busser, Utkast till beskrifning om Upsala, Upsala 1773, s. 46, s. 57. Jfr Akt I scen 2 och Akt IV, scen 4. På lappens baksida första aktens scenbild med bläck.

Gloria Patri Discubuit Röklin Välsigna åkern Kamphof Fiskare Qvarnspången Bikupa Vaxljus = Legenden om Bien och Hostian Dufslag Hundkoja Trädgård Med bläck: *Humlegården*

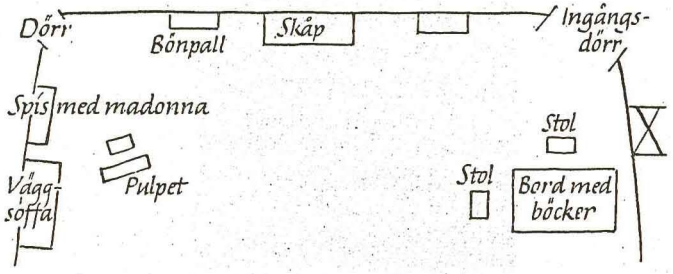

Blad 6. En papperslapp av tunn kvalitet 11 × 18 cm. Anteckningar om folkliga tecken för väderleksomslag och årstidsväxlingar:

Ljud hördt af Kyrkklockor och rop m.m från norden, ändock vinden icke är från den sidan bebådar klart väder och om vintern köld, men från söder regn. Om ett föremål på afstånd visar sig nära eller större än i verkligheten bebådas väderskifte eller storm vanl. nordvest. Äfven (beb. det ä t stjernfall) beb. dets.
Orren kuttrar efter Kyndelsmessan.
När granträden fälla sina barr = Skogen sår. Kyrkan sår. Mariænätterna = 25 Martii Då kråkan ropar fem gånger efter hvarandra blir är sommaren nära. Mattsmessan 25 Februari $74\,|\,\frac{2}{37}$ $\frac{6}{14}$

Blad 7. Ett katalogkort från K. Biblioteket 12,2 × 19,5 cm. Kulturhistoriska anteckningar:

Köpmannen var förnämligare än Handtverkaren! Ældermän och bisittare! Stöflar från Brügge. Fogdar, Borgmästare och Råd, Budkaflen. Ärkebiskop Henrik Carlsson. I början af April, lät kasta tegeller, kalkmakare stöpa kalk. hugga timmer i ny Januari. I slutet: på skärth. skulle till fattiga utdelas 12 par skor, 6 alnar vadmal, burellum, 12 ålar och 12 stora bröd, med ett stop öl, cadus cerevisiæ. 21 Maj sätta kål Kjortel med 30 knappar – ett öre.

Blad 8. En papperslapp av god kvalitet 11,5 × 18 cm. Kulturhistoriska anteckningar. Några finns i Akt I, scen 1, 4 och 13, Akt II scen 5 och några i originalmanuskriptet endast. Anteckningarna om visan är troligen sena.

Text på framsidan: *Prebendat och Korprest Vråpredikant Stadsskrifvare Sjöfinnar, Birkarl. Nordbägger Spetalet Bomen östan Bram och högmod Två fänickor Munklideria – Kläde, Amsterdam, Rochellevin Gottlands öl, Rostock d° Claret, Kålgård. Must, Morarot, Pedersilja Dumbjellar Hätta Kersedrank Sabel, Flöjel, Sindal, rödt Engelskt. Baccalaureus, Crastino divisionis Apostolorum Wört*
Text på baksidan: *Provençalisk visa. 6. M. H – Sten. Det skymmer. 7. Sten och Cecilia 8. Jurgen. De Förre. 9.*

Blad 9. Ett blad papper av mindre god kvalitet utan vattenstämpel 17 × 2,2 cm. Anteckningar om gillen och kyrkobygge, bl.a. ur Findel, Geschichte der Freimaurerei, Leipzig 1861 s. 66, 70 f., 74, 76 f., 79.

Bygghyddorna voro tillflyktsorter för fritänkare; och gömdes de der för inqvisitionen "Vier Gekrönten" skyddshelgon Orlof – Grundutstakning Afvägning. Flögel, Hofnarren Die matem Verh. und Reg d Bauart wurd i

Bauh der deutsch Steinmetzen gelehrt und als Kunstgeheimnis fortgepfl – Albertus Magnus dog 1280 Rector i Köln – uppfinnare af Gotiken – misst. för troll. (Heideloff: Die Bauhütte der Mittelalter Nürnb 1844.) Albertinska grundsatserna fingo icke skriftligen uppsättas emedan hemligheten då kunde röjas! Vandrare – Jacques Mästare; Bänkmästare; herberge; cirkel; vinkelhake spitzhammer; måttstock, tre slag på dörren! (Fallou, Winzer), 3, 5, 7, 9. – Tre pelarne wishet, styrka, skönhet

Blad 10–11. Två blad ritpapper transparent. Blad 10 8,5 × 11 cm upptar den mansfigur, troligen en narr, som pryder handskriften *Gillets hemlighet*, blad 11 11,2 × 16 cm stora bokstäver i frakturstil, vilka använts vid utskriften av titlar och akter i handskrifterna.

b. Akt- och scenutkast

Blad 12–13 Ett helark av god kvalitet utan vattenstämpel 21 × 34 cm. På detta ark planerad enaktare: scenanvisning och scenutkast och historiska anteckningar. De senare excerpter ur J. Busser, a.a. s. 155 ff., s. 82, s. 272 och ur Peringsköld, Monumenta Ullerakeriensa Fl 1 Datering: Cirka 1877.

Blad 12 framsida. *En öppen plats framför (södra ä o r t vestra) portalen till den under bygnad stående Upsala Domkyrka. Till venster en hytta, öfver hvilkens tak kyrkväggen reser sig. Framför ingången till hyttan ett fluster öfvervuxet af murgrön. Midt på platsen (ett ä t en) stor lind med bänkar omkring, framför hvilka stå bord; till höger en smedja och en ölbod (o r och en rakstuga); fonden Odinslund; mellan träden Upsalaslätten i fjerran. Framför flustret sandstensblock; påbörjade ornament, baldakiner, fialer och bilder samt verktyg och redskap hörande till stenhuggarens yrke. Till venster om ingången en bild af (St Erik ä o r t Sta Mari ä t Santa Clara) under baldakin med (ett ä t en) brinnande lampa inunder. Öfver ingången till smedjan en dylik bild af (St Erik ä o r med blyerts t San Sebastian)* Med blyerts: *Götiska kyrkan repeterar Babels torn!*
Text med blyerts: Scenutkast. *1. Kyrkans hvalf äro färdiga – Hans skall sätta i slutstenen – lyckönskan af gillet – Jacqemion(?) gesällen älskar Anna – Fadern vill icke ha en fremling – Jaquemion vill narra Anna att fly – till Frankrike.*
Scenutkast. *1. Hans, Jörgen, Jacques 2. Jacques Anna 3.*
Historiska anteckningar. *Kättare: Abelard 1079 Arnold af Brescia Petrus Valdus Valdenserkrigen 1209*
Carl VI, Isabeau Burgund, Orléans
Kyrkan byggdes med aflat. St Peders Gille. St Jakobs Gille. St Eriks Baner välsignar åkern Murmästare och Stenhuggare ifrån verldslig domstol frikallade Notre-Dame började 1177 40 dagars aflat Bonifacius VIII 1 år 40

dagar 1294 Clemens V Filip II af Burgund 1404 Robert III Skottland Bonifacius IX d 1404 Henrik IV England d 1413 Carl VI Frankrike d. 1422

Blad 13 framsida. Scenutkast till första akten. *Första Akten I. Hos Hendrik Bårdskärare II.*

Blad 14. En papperslapp av god kvalitet 22,7 × 18,4 cm. Personförteckning och scenutkast till planerad enaktare, omkr. 1877.

Hans, Murmästare { *Jacques* / *René* } *Gesäller, Franska (Jörgen ä o r t Göran) Smed Kapellanen Hindrik Bårdskärare – Krögaren Marit Forsia hos Kapellanen, Syster till Hans Anna, Hans dotter Den 25 te Maj, 1402 i Upsala. 1 Hans, Marit, Jacques 2. Hans, Kapellanen Jacques 3. (Jacques Anna ä o r t Hans, Göran) 4. Jacques, Anna 5 Modren, De Förre 6. Hans,*

Blad 15–16. Ett helark av mycket god kvalitet 22,2 × 36 cm med vattenstämpel i form av parallella linjer. Scenanvisning och utkast till planerad enaktare, personförteckning, omkring 1877. Utkast till fyra akter (blad 16) senare än arkets övriga text.

Blad 15 framsidan. Scenanvisning. *En gård utanför Upsala Domkyrkas södra portal. Till höger ett gammalt trähus med fluster (o r öfvervuxet af hundrofvor); framför detsamma bänkar och bord (str o r vid sidan en hund); utanför fönsterna bikupor (o r och syrenbuskar), i taket ett dufslag; (str flustret är öfvervext af hundrofvor.) Fonden en låg mur med port som öppnar perspektiv till en annan liknande gård; (öfver ä t längst bort) takåsar och ett mindre kyrktorn (o r vid porten en hönsbur och en hundkoja). Öfver muren (skjuta upp ä o r t uppsticka) blommande äppelträd. Till venster i första planet en lind (o r med Madonna ä t med Mariebild under baldakin); i andra sandstensblock dels huggna dels ohuggna; en sandstensbild af Heliga Catharina; längre bort ingången till en förfallen smedja.*
Personförteckning: *Hans, Murmästare. Jacques, Gesäll från Paris. Göran, Smed. (Kapellanen, Vråpresten Erik ä o r t Erik, Vråprest (Claus ä o r t Will), Narr hos Biskopen. Marit, Hans hustru. Anna, Hans dotter. Hunden Flores.*
Ordförteckning. *Amur Annors bara Armelikt dosterade Filsben Fingergull Gen, ogen Kompan Låta, jemra sig Mæster man*

Blad 15 baksidan. Utkast till enaktaren. *Taklagsöl! Hans murmästare har arbetat på Domkyrkans hvalf i femtio år; nu skall slutstenen sättas i hvalfvet; detta skall Göran smed vara med om (o r emedan Hans blifvit för*

gammal) (o r *smeden går då ingen vågar han misstänker att hvalfven icke hålla!*) *Vråpresten och Hans ensamma; scen; de betrakta arbetet och dricka öl* (o r *tala om Anna Babels torn! Tron fattas!*); *Jacques* (*arbetar på* ä o r t *putsar*) *S:t Catharina; Vråpresten omtalar att Gillet och kapitlet skola uppvakta Hans på aftonen; Hans går att* (*raka sig* ä o r t *putsa sig*); (*Kapellanen* ä o r t *Vråpresten*) *och Marit utanför flustret sprita fjäder; tala om Anna och Jacques; Hans är hård; Jacques skall resa nu då hans sista arbete är färdigt; Marit går ut i trädgården att visa Erik några rosenbuskar och lavendel; Jacques och Anna; scen; bien; dufvorna; Normandie! Följ mig!* (*Han* ä t *Jacques*) *går!* (*Claus* ä o r t *Claus*) *och Anna! Claus lofvar att hjelpa dem! Hans och sedan ! Smeden in upprörd Scen! Hans: "Du hatar mig!"* Med blyerts: *I femtio år! Hvarför det då? Hornblåsning – från jagten! Fogden är bjuden; alla ölbodarne fullsatta –*

Blad 16. Text skriven med blyerts: *I Domherren från ottan Gillet afskedar Ålderman II III IV*

Blad 17–19 Ett helark av mycket god kvalitet 22,7 × 32 cm med vattenstämpel i form av parallella linjer (blad 17 och 19), och ett halvark av mycket god kvalitet 22,5 × 32 cm Lessebo (blad 18), fäst inuti helarket med lack. Personförteckningarna på blad 17 och 19 till planerad enaktare, den senare troligen från år 1877. Övrig text från ett betydligt senare datum.

Blad 17 framsida. Personförteckning. *Personæ Hans, Murmästare. Ålderman i Gillet – Jacques, Gesäll från Paris.* (*Göran* ä o r t *Jurgen*), *Smed* (str *Erik, Vråprest.*) *Claus, Narr hos Erkebiskopen. Marit, Hans' hustru. Anna, Hans' dotter Upsala 1402* En scenbild till första akten.

Blad 17 baksida. Utkast till dramats fyra akter. Aktrubrikerna skrivna med tusch och understrukna med blåkrita. Text: *Då likväl blott nämnda byggmästare och stenhuggare omtalas så lärer efter en hyttas ordnande erkebiskopen eller någon af kapitelherrarne enligt dåtidens sed öfvertagit arbetets ledning som varit mindre svår sedan hela planen var bestämd och skickliga verkmästare och arbetare utlärda.*
Akt 1 (Hos Domherren) Höstmorgon Med blyerts: *Fru Helvig stökar: att inte Domherren kommer, mjölken kokar redan! Fridens man går sjelf och håller* (*ottemess* ä t *primen*) *– Nicolaus Erici in från kyrkan med Olof. Det var kallt på morgonen! Det lyser ännu* (*hos Jöns Jerichini* ä med bläck o r t *i Gillet*) *– Cecilia in berättar att Gillet vid nattlig sammankomst beslutit afsätta Hans såsom varande för gammal, ber Domherren förbereda honom på slaget som icke kommer att meddelas förr än vid middagen – Då den*

nye skall väljas. Hans in domderar och hundsvotterar Cecilia – Scen mellan Domherren och Hans, (skryter af sin helsa sina krafter skryter med Jacques) Afslöjning. Hans (med bläck *tar*) *löfte av Domherren att motsätta sig beslutet. Jurgen Sten Jacques in som deputerade af Gillet – vänta* (med bläck *ej att*) *träffa Hans! Knall! Jacques talar med fadren – tröstar honom med att Gillet skall välja hans son* Med bläck: *som skall bearbeta namnet. Jacques talar* (*och* ä t *om*) *handlingens man, bländar hopen, Ljuger att han känner talet. Två scener: Den ena / Den andra } om Jacques' karakter*
Senare tillägg: *Grande Scène. Hans underrättas om sin afsättning Ljud om yxskaft: Döf! Man skonar honom. Morsk ändå. Domherren bekräftar valet.*
Underrättelse från Kungen att om icke spira och kors sitta på tornet och klockorna gå nästa valborgsmessa – så rifs kyrkan, ty K behöfver sten. Collecta: Hans störtas: Jacques stiger upp på en lögn Hans skryter med hvalfvet = jemför fint med himlavalfvet = finner sitt bättre.
Akt 2 (Hemma hos Jacques vägg i vägg med kyrkmuren) (Senare tillägg: *Scen 1. Jacques trött på Gubben. Margaretha retar upp honom – Och nu skall bli reformer*) *Kalasförberedelser. Margareta i spiseln. Cecilia skurar koppar och trä. Olof korgossen med bud från Domherren att han skall komma senare. Kurtis. Cecilia kysser honom. Min lilla gosse. Barnet. Vaggan i taket. Cecilia jollrar med barnet. Sten in. Utbrott. Jacques har tagit Margaretha från honom Upptäcker Cecilia – då blir Marg. svartsjuk. Hans vid bordsändan domderar om sina gamla bedrifter. Försummas.*
(Senare tillägg: *Gubben är skumögd! StaffansVisan*) (str *Underrättelse från Kungen att om icke korset är på spiran nästa Valborgsafton*) *Jacques sätter sig som ålderman i karmstolen. Fadren skjutes undan. Sten vill tala! Tyst pojke! Cecilia vill försvara fadren mot Jacques otidigheter, men får båda öfver sig. När stämningen blifvit hög kommer Claus in. Skall gyckla. Gycklar och härmar dem allihop: Talar om sitt ströftåg på taket. Springorna. Råttorna flytt från vindarne, kajorna likaså.* (Senare tillägg: *Jacques svär att tornet skall stå på korset midt i luften. Hans opponerar. Jacques hutar åt honom! Scen! Jurgen och Jacques. Jurgen frågar om han känner talet. Jacques blottar sig. Jurgen afslöjar honom.*) *Collecta: Jacques* (*afslöjar* ä t *aflägger*) *löftet; går från planen högmodet*
Akt 3 (*I Gillesgården* ä t *Hemma hos Jacques* ä t *Utanför Jacques bostad på Gillesgården*) *Valborgsafton Barnet sjukt; en empiricus. Jacques putsar sig för att mottaga Gillets lyckönskning. Hans går och är afvundsjuk. Fest. Qvacksalvare och gycklare som sjunger till en tafla (en helgonlegend.) Jurgen vill hindra Sten att gå upp. Margareta* (*har* ä o r t *narrar*) *honom! Hvarför kan du icke be mig? Alltid krångla! Aldrig gå rakt på saken! Misstänksam, simpel, intrigant, tror sig klyftig; feg. Tredje ak-*

tens Scenslut: Hans in skall mottaga folkets lyckönskningar, vet ej att kyrkan ramlat. Klockorna gå; stanna ögonblickligen. Tornet lutar fest i staden, lyckönskn. till Jacques. Collecta: tornet färdigt: korset skall sättas upp. Sten går! Tornet rasar. Hans blir döf. Hör icke smällen; går och tror att kyrkan står qvar.

Akt 4. (I Gillestugan.) Sten står lik i Gillestugan. Man grälar om platsen. Hemligheten. Jacques står på sig och skyller på Jurgens jern. Jurgen läser upp Stens testamente. Domherren med Erkebiskopens dom. Gillet stängs, upplöses; handlingarne brännas; Jacques afslöjas; hemligheten ligger icke i lådan; Hans afslöjas också; har aldrig haft hemligheten

Senare tillägg: *Collecta! Jacques står! vältar ansvaret på Jurgen! Det onda segrar skenbart! i början af akten. Jacques står än! Skurknar till! Ringer samman!* (med blyerts: *Gillesklockan på taket* med bläck: *lina inifrån*)

Hans och Sten kifvas om makten. Jurgen hämnas Grande Scène. Hans inser Jacques i stolen.

Biskopen hem från Rom med aflat fr. Påfven och order om Gillets upphäfvande på grund af de strider alltid varit om makten. Sten in; omtalar hemligheten (o r tron och kärleken!) Dör – svarta kläden. Jurgen talar om att han är far, hvilket han ej gjort derför att sonen skulle ha lidit deraf att vara kättarens barn. Jurgen har arbetat för sin son icke för det stora, nu ligger han der – Ingen ålderman vidare – Kyrkan öfvertar arbetet alla glömda

Blad 18 Scenutkast till de tre första akterna. Text: *Nils Erici en fridsegoist: Inte två på en gång! / Kör ut dem för att slippa uppträden / Inga uppträden. / Utanför / Inga sinnesrörelser: / Olof Nilsens Vän och Sekreterare / får stryk ibland / karbasen /*

Första Runstafen Scen 1. Fru Helvig, Nils Erici, Olof. Morgonbetraktelse. Scen 2. Cecilia in berättar. Gubben afsatt, kan ej gå, ej se vidare. Scenen 3. Cecilia, Olof. (O. skall gå i läran.) *Scen 4. Cecilia, Sten. S. berätt. han ej blef vald. Gillet har Jacq på förslag. Giftermålet uppskjutet Scen 5. Nils Erici, Sten, Jacques Jurgen Scen 6. De afträda. Nils förhör Jurgen. Protokoll. Scen 7. Nils förhör Mäster Gerhard. Protokoll. Cecilia Syster i Gillet. för prot. Scen 8.* (str *Hans in Allmän förlägenhet Nils skall berätta honom hvad som händt*) *Scen 9. Nils nämner Jacques efter strid. Erinrar Jurgen att han är en dålig menniska – "Han är en skälm och det är hvad I kräfver!" Scen 10. Nils och Gillet berätta för Hans. H. svarar i ett längre anförande Scen 11. Jacques afslöjar sig litet. Hans skall aflemna hemligheten, slösint, hvilken hemlighet!*

Andra: Scen 1. Jacques och (*Gerhard* ä o r t *Margaretha*) *undersöka lådan Nichts! (stängda dörrar) Gräl! (– En lapp på latin) Scen 2.* (*Margaretha* ä o r t *Jacques och Gerhard*) *bultar De Förre och Helvig – J o G gå Scen 3. Margaretha och Helvig och sedan Olof Scen 4. De Förre, Cecilia, utom Olof. Scen 5. De Förre Jacques Gerhard Scen 5. De Förre Jurgen Scen 6. De Förre Stjerngossarne. Scen 7. De Förre utom Stjerngossarne Hans, saknar stolen Scen 8. De Förre Claus Narr sedan* (str *Dom*) *Scen 9. Domherren tyder lappen.* (I särskilt fält: *Claus gycklar men blir allvarlig, talar om sitt besök på taket; Då svär Jacques på att det skall bära ett torn till Valborgsmessa!*) *Andra: Scen 5. Sten o Jacques Scen 6. Jurgen De Förre Scen 7. De Förre* (*Hans* ä t *Ingrid och Margaretha*) *Scen 8. De Förre Stjerngossarne. Drickning pikar Scen 9. Hans in* (o r *ledd af Cecilia*) *sätter sig i en obemärkt spiselvrå skumögd. Scen 10. Claus in Qvinnorna ut. Scen 11. Domherren De Förre! Eden! Hemligheten!* (str *Tornet rasar*) *Scen 12. Alla gå! (Hans gör sig festligt i ordning att emottaga lyckönskningar –* ä t *Sju alnar till på tornet; Mura om vintern! afrådes, svär!)*

Tredje akten Jurgen o Gerhard Scen 1. Helvig, Margar sy på baneret. Scen 2. Sten (hugger) Scen 3 Cecilia De Förra. Scen 4. Charlatan. Scen 5. Jacques Margaretha Scen 6. Claus. Scen 7. Barnet sjukt. Scen 8. Margaretha ber Sten sätta upp korset. Scen 9. Folket sorlar. Scen 10. Domherren Scen 11. (I särskilt fält: *Hans avslöjar sig*)

Blad 19 Personkarakteristiker. Text: *Det vaknande tviflet hindrar bygnadens fullbordande. Sivard. Dansk Domherre i Upsala under det Erkebiskop Henrik Carlson är i Rom för att få Påfvens bekräftelse, då Erik ej erkänner honom. Förtrycker folket, vill ej lemna pengar till kyrkobygnaden. I komplott med Jurgen Smed som gör jernet. Hatar bygnaden såsom öfverglänsande Lunds dom – Hans Murmästare. Ålderman, har fått planen från sin (far* ä o r t *farfar) som tjente under Etienne. Har af öfvermod frångått planen och litar på jernet; glömt planen under årens lopp hvilken aldrig (blef upptecknad* ä o r t *fick upptecknas). Satt torn på korset. Jurgen Smed. Har varit med i Köln; eger hemligheten af Albertus Magnus; Hatar Hans emedan denne är ålderman och konstnär och emedan denne föraktar arbetaren Jurgen. Kättare tagen i skydd af gillet. Brist på pengar har gjort att man måst taga Osmundsjern. Jacques. Ung gesäll från Nôtre-Dame. Bildhuggare. Troende, naiv – Älskar Cecilia – Vill att hon skall följa – Skildrar Sverige–Normandie – (obs sedan tvärtom) Kragstenen Biskopen som diar svinen = Sivard. på den skall stå en Catharina som Jacques gör lika med Cecilia – Kragstenen har en otrogen stenhuggare gjort. Claus Narr hos Erkebiskopen. Folkets röst. Kari* (*Hushållerska* ä o r t *Fru*) *hos Domherren. Cecilia Hans' dotter – Älskar Jacques, men dyrkar fadren.* (str *Hindrik Bårdskärare Folkets röst.*) *Folket tror att Hans står i förbund med djefvulen; knotar på Babels torn – Chorgosse –* Fahrender Schüler. *Skrifvare, Soldat, Klockare (Bayer var målare och läste pro-*

feterna) Kuur (?) von der Rosen sam öfver slottsgrafven på en simgördel men blef mördad af gässen – Vildgäss ha ätit upp säden i Ulleråker – strax St. Eriks banér – O gloriosa domina Excelsa – Läsa gracias. Gloria patri sjungs. Då salve santa parens började! Läsa tider; Prim. Då han kom till antiphonam "Pulchra es et decora"

Blad 20. En remsa av ett halvark med vattenstämpel i form av parallella linjer 14 × 31,7 cm. Samma kvalitet som bikupa och EB. Utkast till planerad enaktare, omkring 1877. Bladet avskuret och texten därför ofullständig. Ritad detalj av kyrkobyggnad.

I. Erik, Marit – – Jacques, Claus II. Hans in; ingen vill gå upp; sjelf III. Göran in; åtar sig – Hans går att p (bladet avskuret) *Erik och Marit i trädgården – IV. Jacques och Anna afsked! Cla* (bladet avskuret) *V. Claus och Anna. VI. Hans och Claus. VII. Göran åter, Hans : Du hata* (avskuret) *år! Göran visste förut! En sten har* (avskuret) *VIII.*

Blad 21. Ett halvark av mycket god kvalitet med vattenstämpel i form av parallella linjer på tvären 24×31,6 cm. Övre vänstra hörnet bortskuret. Personförteckning och kulturhistoriska anteckningar. Excerpter ur Brunius, C. G. Skånes konsthistoria Lund 1850 s. 575 och af Botin, A. Utkast till svenska folkets historia Sthlm 1757 s. 552. Den ursprungliga texten från 1877.

Personförteckning: *Personæ (Ericus, Domherre* ä o r t *Sivard, Dansk. Domherre) i Upsala (Tilsatt af Danska packet)* (o r *under H. Carlssons frånvaro) (vägrar lemna pengar; har knusslat; begär Cecilia)* (o r *Henric Carlsson 1383–1408. Är i Rom för att få bekräftelse.) Hans, Murmästare, Ålderman i Byggillet (Gått från planen; torn på korset; folket knotar)* (Senare tillägg *Sten, Hans son; Gesäll.) Jacques, Gesäll från Strassburg. (Vet* ä o r t *Får hemligheten i arf efter sin far Jurgen.) (Vandrande Gesäll) Albertus Magnus Jurgen, Smed; (Kättare; tagen i skydd af Gillet) Jacques' far; eger hemligheten! Claus, Narr hos* (o r *den frånv.) Erkebiskopen* (o r *Henrik) (Nu är farfar här). Cecilia, Hans dotter. Älskar Jacques. Hindrik Bårdskärare. Folket tror att Hans är i förbund med djefvulen; upplysas när Kyrkan ramlar; Sagan om Skalle!*

Historiska anteckningar. *St Eriks Kapell!! Martinus V, 1421. Nicolaus Johannis i Odense Inqvistor mot Hussitkättare. Onus Mundi Scriptores Rer. Dan. T. 1, p. 257. 1302 Jachin och Boas Sk. Konsth. s. 575.*

Blad 22–23 Ett helark av mycket god kvalitet med vattenstämpel i form av parallella linjer på tvären 24×31, 8. Text på första och sista sidan: utkast till två akter, personförteckning och kulturhistoriska anteckningar, huvudsakligen excerpter ur C. G. Brunius, Konstanteckningar under en resa år 1849, Lund 1851, s. 426–447 fr.o.m. *Kurfursten* t.o.m. *korshvalf* och fr.o.m. *Ankarstängerna* t.o.m. *Portalen.* Samtliga utkast troligen från år 1877.

Utkast till första och andra akten på blad 22 framsida. *Idyll Första Akten Hos (Erkebiskopen Henrik Carlsson* ä o r t *Sivard Domherre.) Wårfrudag. Kari och Claus. St Eriks banér; gässen. Planen till kyrkan förkommen Albertus Magnus. Domherren kommer från morgonbön (primen med korgosse och lykta). Hindrik kommer för att putsa* (o r *Folkets röst – Babels Torn!) – Tittar ner i Domkyrkobygnaden – det dagas. (Jurgen och Domherren om ställningar och förhållanden. Hans in om pengar. Jurgen och* ä t *Claus öfverraskar Sivard betraktandes Cecilia –) Jurgen in – Klädd som trädgårdsmästare – sjunger utanför fönstret. Kom hit och häf// : (Hans – Jacques och Cecilia – Hans om pengar –* ä t *Omtalar Gillets hemligheter – Kättare – Hussit – Hans om pengar) Claus får icke ligga i vigd jord! Alltså = Kättare! ok klokkan ringde for gudz likama. Pixiden. Bistokken – alltaret – kappellan. Konstruktionen på kyrkan.*
Andra Akten. Utanför Upsala Domkyrka Jacques och Cecilia. Hans (o r Jacques anhåller om Cecilia – Nej!) – – – Hindrik omtalar att Folket sett djefvulen på kyrktaket. Claus berättar om sin exkursion på kyrktaket – Folket vill in – Domherren kommer att afsyna arbetet. Ser Ceciliabilden och igenkänner – Tre slag på porten Jurgen dömes som kättare att påsätta spiran. Hans och Jurgen drabba hop. Åskan går – Folkets sorl utanför – Hans ensam – monos – Jurgen: Har ingen fara: 14 pelare med hval(f)-kappor skola ramla d. ä. mitt arbete, de andra stå – Hans: Hur vet Du? Jurgen: Det kan jag räkna! H. Du har planen? J. Ja! Den får min son! – Upplösning sic: Kättaren Jurgen lyckas med spiran och blir förklarad oskyldig. Hans får i örat af Jurgen att kyrkan ramlar inom några timmar, visar på lutningen mot linden – "Du har ej planen i minnet; för gammal – Du ville att kyrkan skulle vara för din skull! Ser Du nu hvad var ditt lif? Mitt var intet, jag begärde aldrig något af det; que faire? jag har planen till Cöln, jag kände Albertus Magnus – gif din dotter åt Jacques och jag skänker Jacques den. Då ser Du lefver Du än i döden! Nåväl jag gör det! Svär vid St Erik! Vid St Erik! Här stå vi på ruinerna, men ur askan vexer upp ett nytt! Se der våra barn! Jacques och Cecilia synas! "Våra" barn! Det är min son!

Blad 23 baksida. Personförteckning. *Personer. Henrik Carlsson Hans. Murmästare Jacques. från Paris Claus. Narr Hindrik Bårdskärare.*

Blad 23 baksida Historiska anteckningar, ordförteckning. Text med blyerts. *Stockholms Privilegier 1436. Hans' förordn. 1496 hälften röd svart hufva*

På Kyrkomötet i Kostnitz 1414 – 18 I Paris egen skråordning 1546 G I icke horehus vara borgerlig näring.
Traven-öl, Rostocköl Qvacksalvare och Empirici Gångedags
Kurfursten i Köln och Abboten i Corvey Årsbegängelse 60 alnar takhvalf och pelare af åskan skogar broar qvarnar Långhusets skepp 14 pelare Teglets skiftegång, fogstrykning Gafvelröste Hängtorn – Campanilen Skråkoret Spiran på korstornet! Vindarne! Hufvudqvadratens slutsten en välsignande hand Mellanskeppets sju korshvalf
Ett Ankar rödt Rochelle (åtta ä o r t tolf) mark – Ett Ankar (rödt ä t hvit ä t Renskt) åtta –
Folket knotar; Babels torn – högmod går för fall! Kyrkan är färdig att invigas! Erik o Margareta! Ankarstängerna dåligt smidda Icke fel i konstruktionen Gillet knotar – inga pengar! (Domprosten ä o r t Domherre) kunnig i arkitektur Kristi kors! Törnekronan! De båda qvinnorna! Skalle betingade sig för Upsala, sol, måne eller Kungen sjelf såvida ej trollets namn kunde före arbetets fullbordan hittas Skalle lades under Olof H vid Norra Portalen!

Blad 24. Ett halvark av mycket god kvalitet med vattenstämpel i form av parallella linjer på tvären 24,2 × 32,1 cm. Samma kvalitet som i renskriften av första akten, med vilken bladet hör ihop att döma av brottytorna. Personförteckningen först uppgjord 1877, sedan överarbetad i repriser. Utkast över samtliga fyra akter, troligen av sent datum. Utkast över två akter, som kan vara från 1877. S. har roat sig att måla initialen i *Dramatis* på medeltida sätt. I bokstaven sitter en man med öppen bok.

Text på framsidan Personförteckning. *Dramatis personæ. Johannes Jerechini. Dansk Erkebiskop i Upsala* ä med blyerts o r t *Jöns Jerechini – Henrik Carlsson.*) (*Sivard. Dansk Domherre i Upsala under den Svenske Ärkebiskopens vistelse i Rom* ä o r t *Nils Erici. Svensk Domherre i Upsala* med blyerts: *Käring: "En fridens man" som aldrig har frid. Hans, Murmästare, Alderman i Domkyrkans Byggille* (tillägg *afsuten despot R.B.*) (*Sten,* ä t *Jacques*) *Hans son. En ärlig skurk. (H.W.) Jurgen, Smed vid Bygghyttan.* (*Jacques* ä o r med blyerts t *Sten*), *Ung* (*Gesäll* ä o r t *Provencalare* ä t *Stenhuggaregesäll*) *från Wår-Fru-gillet i Paris. Ungdomen.*(*Cecilia* ä o r t *Margaretha*) (*Hans' Murmästares dotter* ä t *Stens Hustru.* (tillägg med blyerts: *Förträfflig "utmärkt" qvinna Prosa.*) – *Hindrik Barberare hos Erkebiskop Jöns Jerechini. Claus, Narr hos Erkebiskopen.* (str *Hindrik Bårdskärare*) *Chorgosse.* (*Ove* ä t *Olof.*) *Cherubim.* (*Kari* ä o r t *Helvig*), *Husfru hos Domherren.* (med blyerts: *Karl*) (tillägg *Cecilia Den försynta Styfdotter* med blyerts: *till Hans*) (*I Upsala Under Drottning Margaretas tider* ä t *Under Erik af Pommerns dagar*)

Utkast till samtliga akter, struket med blåkrita. *Andra Akten Hos Första Akten. Hos Domherren. Andra Akten. I tornkammaren. Tredje Akten. På Bygg-Gillets gård nedanför Domkyrkan. Fjerde Akten. I Gillesstugan.*

Text på baksidan. Utkast över akt 1 och 2. *Akt I Scen I. Fru Helvig. Claus. Borstar kläder i öppna dörren. H. dukar. Sc. II. Sivard och Ove – från ottan. Scen III. Sivard och Claus. Squaller. Claus skickas ut med falska löften för att uppehålla tiden tills Biskopen kommer hem Scen IV. Sivard och Ove läsa. Scen V. Hans afbryter. De Förre. Pengar. Hotar de danske. Scen VI Jurgen – De Förre Talar med tolk Scen VII.*
Akt II Scen I. Jacques och Cecilia. Scen II. Scen III. Scen IV. Scen V. Scen VI. Scen VII Scen VIII Scen IX. Scen X.

Blad 25. Ett halvark av mycket god kvalitet med vattenstämpeln EB 23,4 × 31,4 cm. Utkast till samtliga fyra akter, personförteckning, som skrivits efter utkastet, och scenanvisning, som kan vara till den planerade enaktaren men också till tredje akten.

Utkast över samtliga akter mitt på framsidan. Text: *Första Akten Hos Domherren Hans störtas, gammal, despot. Karaktersförändring hos* (*Sten* ä t *Jacques*) *Sten ljuger att han känner grundtalet och blir ålderman. Andra Akten.* (*Utanför Domkyrkan* ä t *Hos Jacques* ä t *Hos Sten utanför hans bostad* ä t α *På Gillesgården,* vilket strukits) *Staffansvisan* Med blyerts: *På Gillesgården β I tornet Ber om grundtalet har ljugit. Jurgen afslöjar honom visar sprickorna. Tredje Akten* (*Hos Jacques* ä t *Hemma hos Sten.*) (*I Gillestugan* ä t *På Gillesgården.*) (*Hans* ä o r med blyerts t *Stens*) *barn dör.* (Med blyerts *Jacques* ä med bläck o r t *Sten*) *sätter upp spiran. Spiran skall på tornet. Åskväder Kyrkan störtar Fjerde Akten* (*Utanför Domkyrkan* ä t *I Gillestugan. Ram omkring.*) Med blyerts: (*Sten* ä med bläck o r t *Jacques*) *är född till despot = trampa de svaga. Icke till herskare = kufva de mäktiga och skydda de svaga!* (blyerts ifyllt med bläck: *Jacques inför Gillet anklagad*) *för trolldom Ett ankarjern företes. Försvarstal! "Det är otron som störtar kyrkan. Icke förtryck. En stor olycka ska göra Er godt.* Med bläck: (*Sten* ä t *Jacques* ä o r t *Sten*) *har* (*talet* ä o r med blyerts t *dokumentet*) *af Jurgen. Anklagas för trolldom af* (*Sten* ä t *Jacques*) *Biskopen kommer. Grundtanken* (Med blyerts: α) *Idealiteten =* (*Jacques* ä o r t *Stens*) *seger öfver = det praktiska,* (*Sten* ä o r t *Jacques*) *"Tiden behöfver en praktisk man!" Det är lögn, ty allting behöfver tron!* (Med blyerts β) *Menniskan får icke lefva för sin skull.*)

Framsidan. Personförteckning på framsidans vänstra sida. Text: Med blyerts:

Påfven! Jöns Jerichini = Henrik Carlsson. Med bläck: *Personer. Jöns Jerichini Henric Carlsson Nils Erici = Domherre. "Fridens man"* (tillägg: *Allt för friden – Ego! Kryper icke men böjer sig (för Jöns Jerichini* ä t *för)) Hans = Ålderman. En gammal tyrann. (Sten* ä o r t *Jacques) = Hans son Gesäll* (o r med blyerts: *En uppriktig skurk*) (tillägg: *Humbug skräflar om sin praktiskhet*) (o r *Beskyddarsinnet!*) *Har tagit Cecilia från (Jacques* ä o r t *Sten.) Jurgen = Smed. Hans gamle fiende. (Jacques* ä o r t *Sten) = (Hans* ä t *Gesäll.) Hans naturlige son. Claus = Narr. Hindrik = Bårdskärar, Jöns Jerechinis favorit, hundsvottar byggmännen.* (str *Maren = Hans Hustru) Helvig = Domherrens Husfru. (Cecilia* ä o r med blyerts t *Margaretha) = (Jacques'* ä o r med blyerts t *Sten* ä t *Jacques) Hustru.* (tillägg: *Kan aldrig gå raka vägar; alltid krångla, misstror hela verlden.*) Med blyerts: *Cecilia = Hans (dotter* ä o r t *styfdotter), Den försynte = Förtryckes af fadren* Med bläck: *Olof = Korgosse* Med blyerts: *14 år Cherubim Kär i Cecilia*

Baksidan. Scenanvisning: *En gård utanför Upsala Domkyrkas södra portal; till höger ett gammalt trähus med fluster öfvervuxet af hundrofvor; framför detsamma bänkar och bord; framför fönsterna hitom flustret bikupor och syrenbuskar; i taket ett dufslag. Fonden en låg mur med port som öppnar utsigt öfver en liknande gård; ändå längre bort takåsar och ett mindre kyrktorn; till höger om porten en hundkoja och en hönsbur; öfver muren uppsticka blommande äppelträd. Till venster i första planet en lind med Mariebild under baldakin; i andra : sandstensblock dels huggna dels ohuggna; en stenbild af Heliga Catharina; längre bort ingången till en förfallen smedja – I solnedgången.*

Blad 26. Ett halvark av god kvalitet med vattenstämpel i form av parallella linjer på tvären 24 × 31,7 cm. Texten är senare än Röda rummet, eftersom den är skriven på ett kasserat försök till början av romanen: *Röda Rummet Cap. 1 Stockholm i fogelperspektif. Karambolage i Berns salong.* En personförteckning och utkast över fyra akter.

Framsidan. *Personæ Hans Murmästare. Erkebiskopens Narr Claus. Jurgen, Smed. Jacques. Cecilia.*

Baksidan. Utkast över samtliga akter. *Första Akten – Domherrens Arbetsrum. 1. Fr (Helvig* ä t *Kari) 2. Erici och Olof. Fru H. 3. Claus. De Förre u F. H. 4. Cecilia* (o r *lektion) berättar om Fadrens tillstånd, kyrkan förfaller, folket knotar, Pengar, Jurgen kan göra guld. Margareta tog bort alla pengar ur landet. Domherren vägrar att inlåta sig med kättaren. 5. De Förre Jerechini Jag har tänkt låta rifva den! Jag behöfver tegel – Onödigt att ha två Vi ha Lund! – Om icke korset sitter på spiran innan så rifs*

kyrkan – och klockan går 6. Hans Murmästare De Förre – Folket. 7. Jerechini och Cecilia 8. Jacques ... I marginalen *Pointer Aktslut Andra Akten (Bygg-Gillets Gård utanför Domkyrkan.* ä t *I tornkammaren.) 1. Jurgen. Alkemist Eger ritningen. 2. Hans – Ber om guld till arbetets fortsättande. Förödmjukar sig. Försoning. Nej! vill Du sätta på korset? Hatar Hans emedan han tagit arbetet från honom i ungdomen genom arf. Jurgen var den dugligare men fick ej. Hans hotar. Folket tror att Jurgen är i förbund med djefvulen. (En täflan i ungdomen Hans (vann dock* ä t *vann) Då reste Jurgen i fremmande land och studerade de albertinska grundsatserna) Och nu skall jag hjelpa dig fram till målet. Hans är blifven gammal. Han svindlar. Berättar om sin promenad på taket. 3. Claus. In genom fönstret Kajorna! Upptäcker guld i ugnen. Svafvel. 4. Jacques. Orgeln spelar inunder Jacques får undervisning i de albertinska grundsatserna. 5.* I marginalen: *Pointer Ritningen skall stjälas* (o r *af Claus) förmultnad! Hans och Jurgen! Jurgen och Jacques! Aktslut Orgeln spelar inunder. Springorna i golfvet*
Tredje Akten. Bygg-Gillets gård utanför domkyrkan. 1. Kari och Cecilia. Jacques. Korset skall skrufvas på. 2. Domherren. 3. Jacques och Cecilia. 4. Hans och Jacques Frieri. Aftonen är inne. Folket väntar. Knotar Jacques erbjuder sig att sätta upp korset. Cecilia nej! 5. Folket fordrar att Jurgen skall bevisa sin oskuld genom att gå upp. Rykten om fallet äro i omlopp. 6. Jacques ämnar gå då Jurgen kommer. 7. Åskväder. I marginalen: *Pointer Folket fordrar att Jurgen skall gå upp Jacques Aktslut Åskväder. – Klockorna ringa till ett tag; Tornet lutar! Kajorna fly.*
Fjerde Akten I Gillestugan. 1. Tjenare pryda stugan med granris och löf. Tända ljus. Lådan – klockan. Ölet. sankt Eriks banér. 2. Två verkmästare. Kumpaner samlas. Jerechini in. Sätter sig i ådermannens stol! 3. Hans Ålderman. Uppläser Erkebiskopens beslut att kyrkan icke mer skall byggas upp. 4. Jacques åtager sig. Blir näpst af de Gamle. 5. Jurgen in storm. Kättaren Berättar att Biskop Henrik kommit från Rom, att Johannes Jerechini flytt, Att pengar influtit. Aflat beviljad. 6. Jacques får planen. 7. Cecilia. I marginalen: *Pointer Hans in skall sätta sig i stolen! En annan der förut! Aktslut.*

Blad 27. Remsa av ett halvark bikupa 9,6 × 23,4 cm. Scenutkast till andra akten.

Akt 2. Scen 1 Jacques och Gerhard Scen 2 Margaretha Cecilia Sedan Helvig Scen 3. De Förre, Olof. Scen 4. D. F. Sten. (str *Scen 4 Jacques Gerhard. Lådan = Nichts!) Scen 5 Jacques Gerhard Jurgen Scen 6*

Blad 28. En remsa av ett halvark av mycket god kvalitet med vattenstäm-

pel i form av parallella linjer 7,7 × 21 cm. Utkast till Gillets hemlighet, jfr s. 387.

Du som bygger denna kyrka / Lita ej på jernets styrka, / Tro ej att af ler och grus / (Man kan bygga ä o r t *Ensamt reses) Herren* (sic!) *hus. / (Planen* ä t *Bygg på korset, det är tron,) / Hoppets ankarjern är bron / (Som de till* ä t *Som) de höga murar binder / Kärlek (heter först och sist* ä t *först och kärlek störst) / (Den besegrar* ä t *Den går fram och bryter hinder* ä t *Släcker andens* ä t *Den går fram) och bryter hinder / Släcker andens himlatörst / (Det är han som tornet bygger* ä t *Det är han) som (bygger* ä o r t *lyfter) tornet / (Det är han* ä t *Som ger åt verket* ä t *Som åt verket ger dess krön* ä o r t *Högst på hvalfvets högsta krön) / (Han gör sjelfva stenen skön / Det är han som tömmer hornet* ä t *Han gör sjelfva nyttan skön) / (Öfver kärleken* ä t *Det är han med underhornet / som gör* ä t *Det är han som* (o r *utur) tömmer* ä t *Och han* (o r *tömmer) utur hornet) / [Med* ä t *Blomster bi* ä t *Öser öfver* ä t *Blommor* ä t *Blomster* ä t *Öfver stenen* ä t *Blomster öfver (hårda* ä o r t *gråa) (ler och sten* ä t *sten och ler)* ä t *Blommor blad* ä t *Fruktbarhet (åt sjelfva sten* ä o r t *och rikedomar) / Och* ä t *Öfver] Så att sjelfva stenen blommar) / (Det är han till först* ä t *kärleken till först och sist) / (Det är kärlek* ä t *Bygger bäst* och *bygger störst)*

C. Utkast till fjärde akten

I slutet av originalhandskriften står efter fjärde akten två sidor, opaginerade, på vilka Strindberg skrivit scenutkast till fjärde akten. Utkastet har följts delvis men inte helt.

Scen 1. Cecilia, Helvig. Scen 2. De Förre, Margaretha. Scen 3. De Förre, Olof. Scen 4. Jacques utdrifver qvinnorna. Gerhard. Samtal uppretar J mot fadren emedan denne skall ha hemligheten. Jacques bjuder Gerhard på Merkurium. (Hur lång tid behöfver man till Islandet? frågor om källarens djup. Narrar Gerhard bort på en stund! Scen 5. Jacques och Hans. Scen 6. Hans och Jurgen Scen 7. De Förre Jacques och – Sten anförande gesällerna och arbetarne – fordra undersökning och ny ålderman. Scen 8. Jacques skyller på Jurgens jern – Jurgen svarar – skyller på otron och onitet Scen 9. Hans tar till ordet. Miraculum! Handlingarne aldrig funnits! (str *Scen 10) Jacques förklarar honom rubbad och tjuf till handlingarne* (str *Gerhard in!) Jacques panik! Scen 10. Domherren – in – upplösning – Kyrkan tar hand om byggnaden och af svärmeri är hon bygd af svärmare skall hon fullk(?) varda! Hemligheten! Kyrkan är för hög i taket! Domkyrkan Svealand – vittna – som ett fjell – Scen 11 Jacques ensam. Gerhard in – straff = fick icke vara med och spinna för Sten.*

"vi misslyckade" "Hvissla nu!" Scen 12. Jacques och Margaretha. Jacques ut och vandra i verlden Scen 13. Claus bryter sönder piskan.

3. *Renskrift av första akten*

Bland utkasten förvaras en påbörjad renskrift av första aktens två första scener på ett helark och 7 halvark av mycket god kvalitet med vattenstämpel EB 24 × 31,5 cm. Nedre högra hörnet av fjärde bladet är bortklippt. Arken ligger i ett omslagsark av mycket tjock kvalitet, nu sönderskuret, 24,4 × 33 cm. På omslagsarket en färglagd initial D, på andra bladet *Domnius nobiscu Quelo.* Båda initialerna färglagda; i den första har S. målat ett helgon. På det sjunde bladet en påbörjad initial med en färglagd bild av en birgittinernunna i blått, svart, vitt och guld. På det åttonde bladet står en struken rad av en planerad provençalsk visa, som ej blev av, ett förstadium till Herr Beaujolais de Beaune: *Och det var dalen Barcelonette / Vid foten af Mont Philine,* vilket strukits. På tionde bladet ett adligt vapen i rött, svart och grönt. Tredje, fjärde och femte bladet är renskrift av originalhandskriften, första akten, scen 1 och 2.

297 3–8 *dörr till höger i fonden: fönster till höger* (tillägg *med fogelbur; liten dörr i fonden till venster, öppen åt sofrummet; till venster stol med pulpet framför, på hvilken en stor foliant och skrifdon; i fonden, midt i, ett helgedoma-skåp i venstra hörnet i fonden bönepall framför madonnabild med blommor och ljus. Till höger fram på scenen stort bord med böcker, timglas,* (str *sextant*), *solvisare, skrifdon, glob o.s.v. På venstra väggen spis och väggsoffa.* 10 *halvskymning* : *halfskymning; det lyser på gardinerna för högra fönstret.* ; *vid spisen* : *i spiseln* 11 *med* : *med* ä t *jemte* ; *som* : *som* ä t *som i ena handen; ciboriet överhöljt* : *Pixiden öfverhöljd* 12 *vilket* : *i hvars hörn små klockor hänga och ge ljud* 13 *lykta* : *lykta i den andra handen; sin mässeskrud* : *sina messekläder* ; *den* : *dem* 14 *ciboriet* : *Pixiden* 16 *Domine själv* : *Hans Nåd ändtligen* 17 *i morgonbön* saknas ; *jag* t.o.m. *varmt* : *en kunde ha i ordning något varmt åt honom* 18 *fatta varför* : *begripa hvad* ; *kylan*

: *kölden* 19 *så* t.o.m. *fram* : *att en kan göda åkern med dem* 22 *vid* : *har gått till* ; *solskenet* : *solen* ; *in* : *in i rummet Staren börjar hvissla* 23 *Olof* t.o.m. *Peter* : *(Han tar bröd från fatet som Helvig satt fram för honom och delar det med fogeln) Guds fred Petter* 25 *Låte* : *Ja, det må en säga; låte* ; *ärkebiskop* : *Biskop* ; *väl* saknas 26 *igen* : *igen; en god herre är Hans Nåd Domherren, men att regera menniskor, det rår han platt inte. Här dras de och rifvas om honom, så en inte vet på hvilken fot en skall stå;* 27 *tid* : *tid så han skall slippa få frost och kyla i kroppen, så tar en vilse* ; *väl* saknas 28 *gamle* t.o.m. *hör* : *en sådan en som Ålderman Hans och (Domherren* ä t *Domine) Nils Erici få regera* 31 *nu* saknas 298 2 *fågel* : *stare* 4 *sköta* : *sköta om* 7 *upp* t.o.m. *till* : *i smutsen upp till* 8 *sjöfolk* : *grändfolk* 9 *icke* : *icke henne* 10 *jämbörding* : *jembördig* 14 *ty* : *förty* ; *i* t.o.m. *hon* : *hon går och* 15 *det* t.o.m. *det* : *tack har hon för det* 17 *Nej* t.o.m. *dylikt* : *Jo, jag säger det* ; *det låter . .* 20 *något gott* : *några menniskor goda* ; *Peter* : *Petter* 21 *min käpp* : *vattenkrukan* 23 *Domine* : *Ers Nåde* 23 Efter raden *Domherren går till högra väggen och tar ner en käpp* 25 *nådiga* : *kära, nådiga* 26 = orig.hskr 27 *den* t.o.m. *tror* : *Gud tror* 30 *Ack* t.o.m. *herre* : *Ack, man vet aldrig* 32 = orig.hskr 34 *nådige herren* : *Ers Nåd* ; *köksmästaren* : *allt Frun* 37 *Och* t.o.m. *säkert* : *Hjelpte det? Troligtvis!* 38 *när* : *då* ; *nådiga* : *kära, nådiga* 299 1 *nu* saknas ; *blygs* : *blygs gamla qvinna* 2 *onda* : *dåliga* 3–7 *Sätter sig framför elden och rör om med käppen, Helvig går motsträfvigt.* 11 *sätter* t.o.m. *elden* saknas 14, 17 = originalhskr 21 *gör* : *vållar* 24, 26 = originalhskr 31 *Minns* : *Jaha! Mins* 33 = originalhskr 34 *tornet* : *berömda tornet* 300 2 *Mycket bra* : *Du svarar som en bok* 4 *där* t.o.m. *står* saknas 5 = originalhskr 7 *Jag* t.o.m. *haft* : *Jag vill minnas man sagt att gillet har* 9 *vara* : *bli* 10, 11, 12 = originalhskr 14 *Det* t.o.m. *färdig* : *Det var till åminnelse af Norra portalens tjugofemåriga tillvaro* 18 *kalendariet* : *diariet*

4. *Renskriften av andra akten*

Bland utkasten förvaras en påbörjad renskrift av andra aktens första scen på två halvark av god kvalitet bikupa 1878 22,5 × 31,8 cm. Texten är mycket kort och det är därför svårt att avgöra om den är skriven före eller efter originalhandskriften. Det troligaste är dock, att det är ett försök att skriva om andra akten. Texten avviker från trycket i följande fall:

323 31 *dörr mitt i* : *midt i dörr* ; *bänk och en spinnrock* : *en väfstol* 32 *Höger* : *Högra väggen; Vänster* : *venstra väggen* 324 1 *i rummet* : *från väggen* ; *stolar* : *stolar omkring detsamma; vid öfvre ändan en stor karmstol* ; *spiskappan* : *spiselkappan* 2 *kannor* : *stånkor* 5 *väfstolen* ä t *framför spisen* ; *stickar på ett barnplagg* 7–10 Raderna saknas 11 *klädd* t.o.m. *Margaretha* : *Olof in klädd i hvit skjorta med ett rödt band om lifvet, bär en*

papperskrona i handen. Margaretha sjunger slutstrofen på en julpsalm, då Olof inträder; (hvarvid ä t *hon)* 12 *hastigt* : *hastigt undan* 16 *Skall Du* ä t *Du skall* ; *ser* : *i afton ser* 18 *Ja* t.o.m. *här* : *Ja, Fru Margaretha, och jag skall vara sjelfva stjernkungen, och derför har jag tänkt bedja Er hjelpa med kronan.* 21 *Jag* t.o.m. *rätta* : *Det skall* (tillägg *jag) så visst* ; *pojke* ä t *dräng (Hon sätter kronan på honom (och* ä t *knyter) om skärpet och sätter hans drägt till rätta under följande)* 22 *stilla* : *stilla; så skall Du se att Du blir rigtigt fin* 24 t.o.m. *dräkt* saknas 25 *jag* : *jag, Fru Margaretha* 35 Efter raden *Olof Det vill jag inte säga! Margaretha Jag kommer ju ingen vart med dig, då du inte vill säga.* 325 2 *efter en paus* : *(Paus)* ; *morse* : *morse, jag* 4 *Nej* : *Nej, hvad säger du?* 10 *för de kysstes* : *de bara pussades* 12 *vad säger du* : *gjorde de?* 13–25 Annan version *Olof Tack Fru Margaretha! — Jag vet något jag. Margaretha Nå men så säg då en gång. Olof Jag tycker att Frun är så vacker! Margaretha Tycker du det, min lilla vän! Olof Jaa! – Snälla Fru Margaretha, får jag ta en kyss af Er? Margaretha Så gerna mitt barn; du ska få två – men inte behöfver du rodna för det! Nå kom nu! Olof Jag törs inte; I är så rysligt vacker! Margaretha kysser honom Så der min lilla gosse! – Men nu skall du inte gå och sqvallra på Sten och Cecilia!* 27 *De Förre. Jacques.* 28 Före raden *Olof förlägen God qväll Fru Margaretha! Margaretha Kom (nu* ä t *sedan) vackert och sjung* (tillägg med dina *gossar) så skall du få en kyss till! Olof ser på Jacques God qväll Herrn och Frun! (smyger ut) Jacques*

Dok. nr 11:7. Tre sidor i MS till *Lycko-Pers resa* (bild 13–15 i textvolymen).

På nästa sida återges början av akt I. Morgonhymnen »A solis ortus cardine» etc. är författad av Sedulius (400-talet; melodin från samma århundrade). Se texten s. 151 med ordförklaring som tillhandahåller översättning från latinet. Musiknoterna återges ej i U 1 och därför ej heller i SV. Sg har troligen hämtat melodin från Johan Wilhelm Beckmans Den nya svenska psalmboken (1845–83) eller direkt från handskriften i KB. – Wilhelm Carlheim-Gyllensköld, som efter Sgs död 1912 för arvingarnas räkning tog hand om dennes litterära kvarlåtenskap, publicerade i Svenska Dagbladet 9/12 1921 en utredning angående hymnens förekomst i *Lycko-Pers resa*.

Första Akten.

I Tornkammaren.

Kyrkans Tornkammare; luckorna i fonden uppslagna, hvorigenom man ser en gnistrande stjernhimmel; hustak med snö; de fönster ~~från~~ ~~hvilken~~ som synas längst uppe i gaflarne starkt upplysta.
En gammal stol, ett fyrfat, ett bord; en ~~belgar~~ Marie-bild med ljus framför.
~~Den~~ Kammaren korsas af resbjelkar af hvilka två ~~en~~ midt i kammaren äro så tjocka att ~~det~~ ~~kan~~ rymma en person. ~~sittande~~
Unison sång nerifrån kyrkan:

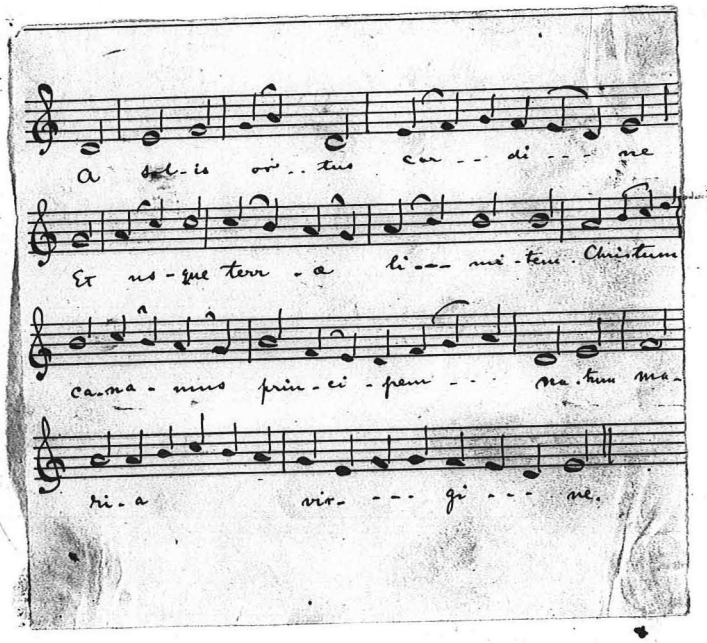

9 bret

Scen. 1.

Den Gamle kommer upp för torntrappan med en rättfälla, en karn kärfve ~~med~~ och ett fat gröt som han ställer ifrån sig på golfvet.

Den Gamle.

Här skall tomten få sin julgröt och

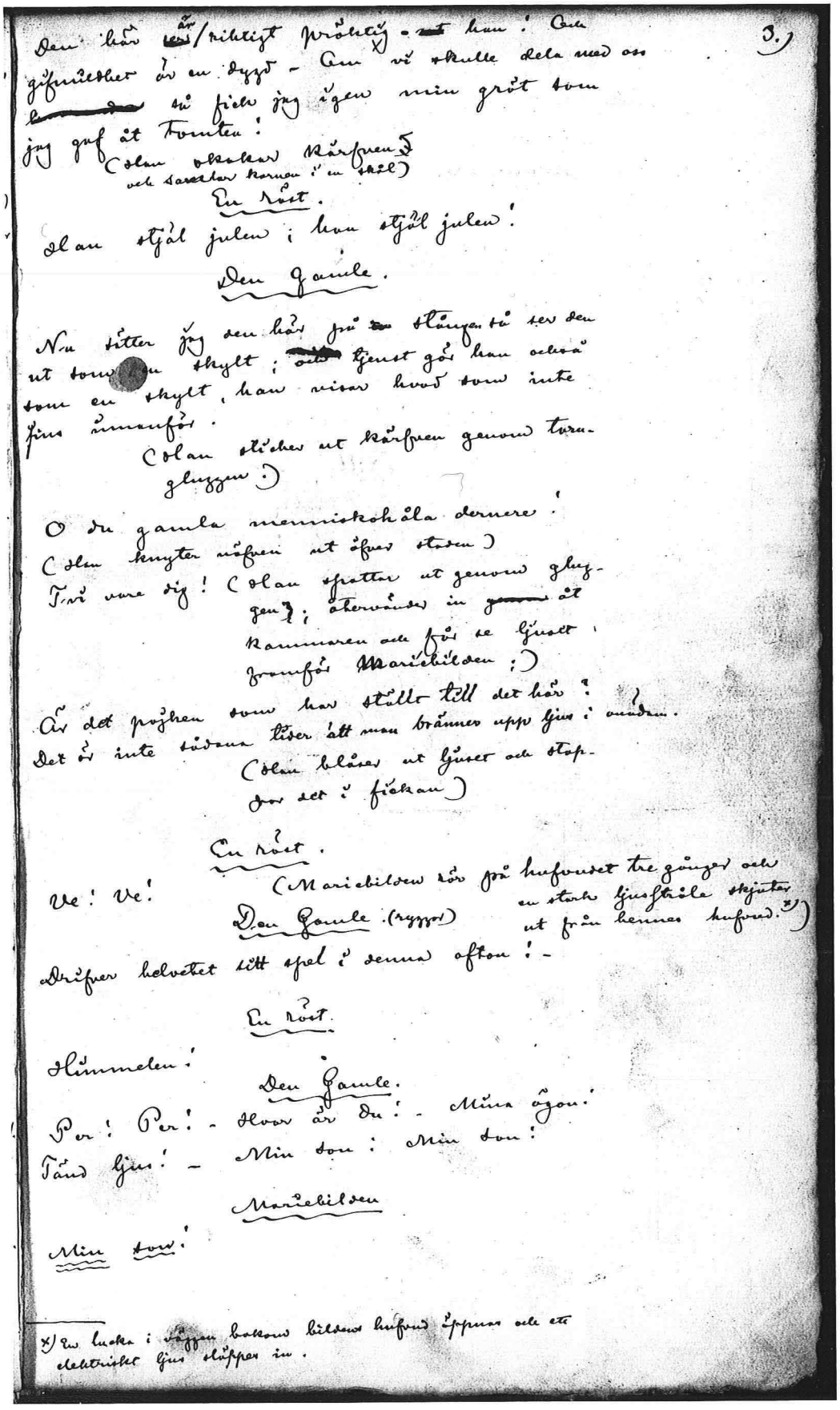

En sida i MS till *Lycko-Pers resa* (pag. 3 i akt I). Sgs fotnot med anvisning angående elektriskt ljus har ej medtagits i texten i SV eftersom den inte återfinns i U 1 (jfr texten s. 153 och Tillkomst och mottagande s. 417).

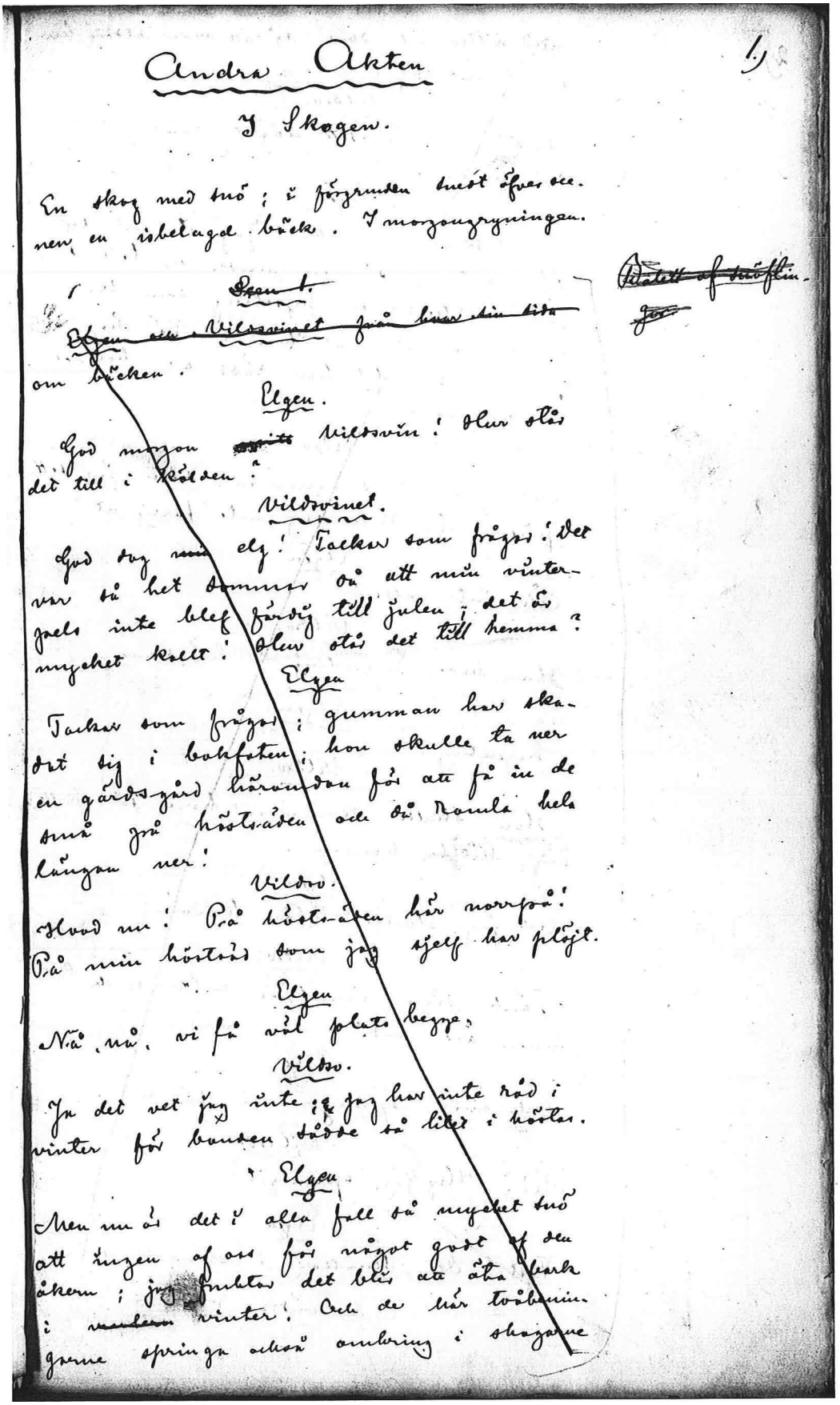

1.

Andra Akten

I Skogen.

En skog med snö; i förgrunden snedt öfver scenen en isbelagd bäck. I morgongryningen.

~~Scen I.~~

~~Elgen och Vildsvinet från hvar sin sida~~ om bäcken.

Elgen.

God morgon ~~[illegible]~~ Vildsvin! Hur står det till i kölden?

Vildsvinet.

God dag ~~min~~ elg! Tackar som frågar! Det var så het sommar då att min vinterpels inte blef färdig till julen; det är mycket kallt! Hur står det till hemma?

Elgen

Tackar som frågar; gumman har skadat sig i bokfoten; hon skulle ta ner en gärdsgård häromdan för att få in de små grå höstsäden och då ramla hela längan ner!

Vildsv.

Hvad nu! På höstsäden här norrpå! På min höstsäd som jag sjelf har plöjt.

Elgen

Nå, nå, vi få väl plats begge.

Vildsv.

Ja det vet jag inte; jag har inte råd i vinter för banden sådde så litet i höstas.

Elgen

Men nu är det i alla fall så mycket snö att ingen af oss får något godt af den åkern; jag fruktar det blir att äta bark i ~~[illegible]~~ vinter. Och de här tvåbeningarne springa också omkring i skogarne

~~Balett af snöflingor~~

En sida i MS till *Lycko-Pers resa* (pag. 1 i akt II). Sg strök scen I med »Elgen» och »Vildsvinet» samt »Balett af snöflingor» när han bearbetade skådespelet våren 1882. Se Tillkomst och mottagande s. 419 f.

möten.

Margit [till Hofmästaren]

Säg fogaten att jag ~~söker~~ honom uppe i hans gästrum – om en half timme!

Hofmästaren [går ut och kommer genast igen med ett bref som han lemnar Margit]

Herr fogaten ~~väntar om en timme och~~ lemnar denna skrifvelse och väntar besök om en half timme.

Bengt.

Ni blygs icke att söka denna man på hans rum! Men ni skall icke gå dit, ty ni är ännu min hustru!

Margit [läser i brefvet]

~~Nej~~ Icke längre er hustru! Läs!

Bengt

Skiljobrefvet!

Margit

Ja! Jag är fri! Fri från band och bojor och träldom och löften!

Bengt

Fru Margit! Jordens kommgar äro mägtiga, men jag tror icke de kunna lösa band dem himlen knutit. Ni har er friket; hur ämnar ni begagna den?

Margit

Det vet jag icke, men om en timma skola vi veta det båda!

~~Rädå~~

Bengt [på kni]

Margit, Margit, gå icke; du rycker lifvet ur min kropp, du gör mig för-

Dok. nr 11:8. En sida i MS till *Herr Bengts hustru*.